

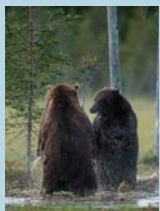
VÅRE ROVDYR

Nr. 2/2017 / Årgang 31

FORVALTNINGEN AV BJØRN I NORGE
HVOR ER VI PÅ VEI?

ULVESAKEN – FRA KRYPSKYTING
TIL KREVENDE ROVDYRPOLITIKK

BOKANMELDELSE:
ULVEBLOD PÅ SABELEN

Forside:
Bjørn
Foto:
Rune Bjonstad

Bakside:
Perleugle
av Karin Irene Olsen

VÅRE ROVDYR

Utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Ansvarlig redaktør
Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Marius Sjøli

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Internett
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

INNHOOLD

LEDER	SIDE 41
FORENINGEN VÅRE ROVDYRS TEMAKVELDER OM ULV	SIDE 42
ÅRSMØTET 2017	SIDE 46
FORVALTNINGEN AV BJØRN I NORGE. HVOR ER VI PÅ VEI?	SIDE 48
LESERINNELEGG	SIDE 51
AMERIKANSKE FORSKERE TILKJENNEGIR SVIKTENDE GEOGRAFIKUNNSKAPER I STORTINGETS BESTILTE UTREDNING OM DEN SKANDINAVISKE ULVENS GENETIKK	SIDE 52
ULVESAKEN - FRA KRYPSKYTING TIL KREVENDE ROVDYRPOLITIKK	SIDE 56
HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE	SIDE 71
BOKANMELDELSE: ULVEBLOD PÅ SABELEN	SIDE 72
EN GAUPEJAKT MED UVANLIG RESULTAT	SIDE 76
MÅRFELLER - ET TILBAKEVENDENDE PROBLEM?	SIDE 79
ROVUGLUMOTTAKET	SIDE 80
HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE	SIDE 94

Forvaltningen av bjørn i Norge. Hvor er vi på vei?

48

Ulvesaken - fra krypskyting til krevende rovdyrpolitikk

56

Bokanmeldelse: Ulveblod på sabelen

72

En gaupejakt med uvanlig resultat

76

LEDER

SMÅ OG STORE GLEDER!

Denne høsten har Foreningen Våre Rovdyr så langt arrangert informasjonsmøter om ulv i Bøndenes Hus i Ytre Enebakk og på Sandbakken i Østmarka. Det gjenstår å se hvor mange flere møter vi får til, men det er et stort ønske om å få ut riktig informasjon og fakta til publikum f.eks. på Sørlandet, i Østfold og i Elverum/Trysil-traktene. Vi har god erfaring med å arrangere slike informasjonsskvelder for å kunne diskutere blant annet ulveforvaltning, atferd, naturopplevelser, utmarksbeite og ulvers predasjon på elg og innvirkning på jakta.

Vi er i en heldig situasjon økonomisk sett. I høst fikk vi testamentert en del kroner fra et dødsbo, og i tillegg fikk vi en generøs gave i form av en fritidseiendom taksert til rundt 700.000 kroner. Ingvild Elise Ihle, Viggo Ree og undertegnede overvar seansen da et aldrende barnløst ektepar bosatt i «ulverservatet» i Hedmark undertegnet papirene og erklærte Foreningen Våre Rovdyr som de nye eierne av deres hytte i nærheten av Lundersæter den 27. august i år. Deretter dro vi alle fem på en interessant befaring til plassen med drøye 4 mål tomt. For første gang siden vi startet opp for 31 år siden kan vi kanskje la være å snu på hver eneste krone, i hvert fall for en stund. Pengene og gaven skal forvaltes på aller beste måte, og midlene vil komme både rovdyra og våre medlemmer som gjør en innsats til gode.

Onsdag 6. september rundet jeg 50 år, uten noen nevneverdige forandringer bortsett fra at mange av mine venner hadde drevet kronerulling for å kunne sende meg til et dertil egnet polarstrøk. En gammel drøm jeg har er selvfølgelig å få oppleve Svalbard og Grønland, så planleggingen kan nå begynne med en god startkapital. Mon tro om det ikke er større sannsynlighet for å se isbjørn på Svalbard enn en av de fire store ville rovpattedyrene i fastlands-Norge?

Lørdag 9. september hadde vi styremøte på Haugen kombinert med dugnad på forhånd. Det er godt å se at dugnadsånden fremdeles er blant oss. Haugen har nå skifta «ham» og er ellers i ferd med å bli det hyggelige og sentrale møtestedet for våre aktive medlemmer slik intensjonen var da vi valgte å beholde det etter at vi fikk det som en testamentarisk gave i 2014.

Ellers gleder jeg meg til å treffe kjente i vår søsterorganisasjon Svenska Rovdjursforeningen på deres dagsseminar lørdag 21. oktober på Norden Ark. Jeg er blitt spurt om å holde et foredrag om rovdirenes situasjon her hjemme på berget. Vi har i mange henseender dessverre en næringsbruk av utmarka til beiting som mer eller mindre forutsetter null rovdyr i naturen – og det er vel akkurat der Norge skiller seg spesielt negativt ut fra alle andre land!

En slik oppladende høst må vi vel kunne unne oss før det fyres av på nytt mot våre mer eller mindre rettsløse rovdyr! Stortingsvalget ga jo ingen endring i styrings-flertallet, så det blir vel status quo med hensyn til rovdyr og i sær ulven. Men det er veldig gledelig at SVs Lars Haltbrekken og Arne Nævra kom inn på Tinget. Sammen med Kari Elisabeth Kaski i SV, Bjørnar Moxnes i R, Une Aina Bastholm i MDG og Ola Elvestuen i V, har vi en sterk sekstett som kan tale naturens og rovdyras sak også de neste fire åra.

God høst og god jul i alle rovdyr sympatiserende hjem!

Beste hilsen
Lennart

Geir Skillebæk holder foredrag - her om en elg full av hjortelus som ulven har tatt. Foto: Gro Arneberg Thoresen, Enebakk Avis.

FORENINGEN VÅRE ROVDYRS TEMAKVELDER OM ULV

AV BERIT LIND

Foreningen Våre Rovdyr (FVR) arrangerte to temakvelder om ulv høsten 2017. Disse ble holdt henholdsvis i Bøndenes Hus i Enebakk den 19. september og i Sandbakken Sportsstue på Siggerud i Ski den 21. september.

Vi valgte å kalle disse kveldene **Med ulv som nabo**. Bakgrunnen for det skyldtes blant annet at vi ønsket å møte noe av den usikkerhet og engstelse som en del spesielt i Enebakk har kjent på gjennom diverse

nærmøter med den nye alfahannen, som vandret inn i Østmarka i januar 2017. Noe av målet disse to kveldene i Akershus var blant annet å friste ikke bare alle som er glade i ulven, men også de mer skeptiske og engstelige – samt de som er mindre begeistret for artens nærvær. Håpet er at vi skal klare å gjøre en liten forandring på en del holdninger og myter, ved å blant annet å fokusere mye på kunnskap og adferdsmønster med gode og konkrete eksempler.

Det var spennende hvorvidt vi kunne klare å fylle lokalene disse to kveldene – og det gjorde vi! Under begge arrangementene ble

det et velig bra oppmøte på mellom 55 og 65 personer. En stor takk rettes til de som stilte opp fra FVR disse kveldene! Spesielt i Bøndenes Hus var det mange praktiske gjøremål før alt var på plass og man var klar til å ta i mot folket.

Etter foredragene var det satt av 25 minutter til spørsmål. Det var begge kvelder et stort engasjement og selv om vi sikkert kunne ha informert en halv time til, så tror jeg vi fikk gitt mange gode svar. Fylkesmannen i Oslo og Akershus var også representert ved Christian Hillmann under spørsmålsrunden.

André Holm viser eget tiltak med et vellykket strømførende gjerde som har holdt alle de fire store rovdirene utenfor - i mer enn ti år. Foto: Marianne Mikalsen.

Det var et flott knippe kunnskapsrike foredragsholdere under arrangementene bestående av Tuva Thorson, André Holm, Ivar Johannes Knai og Geir Skillebæk.

KORT OM FOREDRAGENES INNHOLD:

Tuva Thorson fra Langedrag Naturpark kan skilte med 37 års erfaring med ulver i fangenskap. Her stilte vi spørsmålet: **Kan bedre kjennskap til ulven gjøre deg tryggere?** Tuva gjennomgikk litt historikk og trakk paralleller til hundene våre og hvordan man temmet disse – og ikke minst hvorfor mennesket tok til seg og temmet ulven. Hun kom også inn på hvor problematisk det er at dagens sauseraser i Norge er så dårlig tilpasset naturen de er ment til å leve i, og at sauen i tillegg har et atypisk adferdsmønster som naturlig trigger rovdyr. Det blir derfor viktig å forstå dyr ut i fra dens egentlige natur. Tuva ga også publikum spennende innblikk i ulvens kroppspråk, og hvordan vi kan lese om den er redd, underdanig, aggressiv, nysgjerrig osv. Hun mener at kjennskap til ulvens atferd kan ha stor betydning for at folk kan føle seg mindre utrygge hvis man skulle møte på ulv i skogen.

André Holm er jeger og hobbysauebonde og fortalte om sine erfaringer i forholdet beitedyr/ulv. Han viste dessuten en fascinerende film om østmarkaulvene. Her

skildret han den store betydning disse rovdirene har hatt for ham personlig. André tok også for seg praktiske eksempler på hvordan man gjerder inn sau med tanke på riktig oppsetting i forhold til strømførende tråder og plassering. Selv har han et ganske stort gårdsbruk med sauehold på grensen mellom Norge og Sverige. Han har i løpet av 10 år ikke mistet en eneste sau til rovdyr, og det i et område som har forekomster av både bjørn, jerv og gaupe pluss streifulver.

Ivar Johannes Knai jobber med samfunnsikkerhet og bærekraftig utvikling. Han hadde valgt å kalle sitt foredrag **Livet i en ulveskog**. Hovedfokus var hvor lærerikt det som jeger har vært å forsøke og forstå både ulven og dens adferd og hvordan den påvirker andre arter. I tillegg var han engasjert i betydningen av bærekraftig utvikling, og at vi klarer å ta vare på vår egen naturarv – for oss selv og for våre etterkommere. Ulven er i så henseende et viktig bidrag blant annet fordi den driver seleksjon og tar ut svake og syke dyr og dermed regulerer bestanden på en annen måte enn jegere.

Geir Skillebæk er tidligere SNO-ansatt og utflyttet enebakking. Interessant var det at han satte fokus på adferd og sammenlignet med ulv i Østerdalen. Geir tok et spennende tilbakeblikk med en del videoklipp som blant annet viste ulv i

nærhet med mennesker, hvorledes tekniske installasjoner påvirker arten og hvordan dyrene oppfører seg når de krysser veier. De fleste møter med ulv ender med at man føler seg trygg i naturen fordi dyrene skjuler seg – samtidig som de har god kontroll på mennesker. Til tross for dette velger ulver også å gå over åpne isflater, jorder, veier osv. slik som også rødrev, rådyr, elg og andre av skogens dyr gjør. I det hele tatt var det mange gode og praktiske filmklipp som med all tydelighet viste hvor sky ulven er, og hvordan den alltid kontrollerer situasjoner for å unngå mennesker.

Det har til tider vært en del støy om den nye alfahannen som vandret inn i Østmarka denne vinteren. Han har i en periode eksponert seg relativt ofte for mennesker rundt i spesielt Enebakk. Det førte til at flere i kommunen ga uttrykk for engstelse når de skulle gå på tur med hunden eller generelt dra på tur i Østmarka. Alfahannen gikk mye etter hunder som ble luftet i bånd, og kunne også vise stor nysgjerrighet overfor mennesker. Det ble foretatt skremmeforsøk mot ham, og det virker til å ha lyktes – for siden juli måned har han så vidt vi vet knapt vært å se. Det er gode nyheter for den ulvefamilien vi nå har i Østmarka, og som vi regner med består av minst to valper pluss foreldrene. Alfatispa er en av valpene etter Fenris.

Fra svarpanelet under spørsmålsrunden i Bøndenes Hus i Enebakk. Fra venstre Berit Lind, Geir Skillebæk som kommenterer spørsmål, André Holm, Christian Hillmann, Ivar Johannes Knai og Tuva Thorson Foto: Lennart Fløeth.

FVR ser behovet for å bringe fram kunnskap som kan bidra til at folk som er engstelige vil kunne få mer glede av turene i ulveområder. Det følte vi definitivt at vi fikk gjort disse to kveldene, fordi det kom mange og gode tilbakemeldinger fra publikum både under arrangementene og etterpå.

FVR har også planer om tilsvarende eventer både på Sørlandet og i de mer ulvetette områdene i Østerdalen. Ulvekommuner har i år fått store summer til konfliktdependende tiltak, og vi ser ingen gode argumenter for at vi ikke skulle få gjennomført dette i områder hvor folk klager over at de er engstelige på grunn av artens tilstedeværelse. Da bør slike opplysningskvelder være en god investering.

Journalister fra Enebakk Avis hadde møtt opp og sørget for en fin reportasje om arrangementet i Bøndenes Hus. Også Romerikes Blad var representert og laget en reportasje om ulvekvelden.

Under innledningen av møtet i Bøndenes Hus ved Berit Lind, rådgiver i FVR. Foto: Marianne Mikalsen.

SPORINGSTUR FOR MEDLEMMER

Vi ønsker med dette å invitere våre medlemmer til sporingstur lørdag 17. februar 2018. Turen vil bli arrangert fra foreningens sted Haugen i Julussdalen, ca. 30 minutter fra Elverum. Vi må dessverre ta et forbehold om det er noen spor å finne, da flokkene vi kan spore på kontinuerlig er under press for å skulle skytes. Det er sterkt beklagelig at vi ikke har mulighet til å ha stabile forhold for å arrangere sporingsturer. Vi må også ta et lite forbehold om at været er greit.

Vi kommer til å stille med guide som er godt kjent i området. Det legges opp til en tur på rundt 5-6 timer inkludert lunsj. Mer detaljert opplegg og mer praktisk informasjon vil bli tilsendt nærmere sporingsturen.

Vi har et maksantall på 30 personer, så her gjelder førstemann til mølla. Prisen er på 150 kr pr. person. Påmelding med navn sendes til ii@fvr.no.

Forsamlingen med årsmøtedeltakere på Trudvang Apartment Hotell på Rena den 13. mai 2017.

ÅRSMØTET 2017

AV INGILD ELISE IHLE OG VIGGO REE
FOTO: VIGGO REE

Årets årsmøte ble gjennomført på Trudvang Apartment Hotell på Rena lørdag 13. mai. En fin gjeng av medlemmer hadde møtt opp til årsmøtet, hvor både årsmelding, økonomi og videre planer for foreninga ble gjennomgått.

Vi var så heldig at vi hadde fått Ketil Skogen ved NINA til å holde et foredrag omkring rovdirenes og spesielt ulvens mangfoldige symbol og de ulike konfliktlinjene. Det handler i mange tilfeller ikke bare om redsel, men perspektiver på hvem som skal forvalte utmarka og i hvor stor grad lokal befolkning skal ha råderett over hva som skal være i skogen eller hvordan verdiene skal forvaltes.

Det var gjennom hele årsmøtet mulighet for å stille spørsmål eller komme med innspill.

Det er svært positivt for oss som forening å holde god kontakt med våre medlemmer og høre hva slags ønsker som finnes. Det er hele tiden prioriteringer som må gjøres for en liten, men effektiv forening. Så alle innspill mottas med takk. Dagen ble avsluttet med en bedre middag på hotellet med tilhørende underholdning med dikt og strupesang.

Vi ønsker alle våre engasjerte medlemmer hjertelig velkomne også ved neste årsmøte!

OVERSIKT OVER VALGTE REPRESENTANTER PÅ ÅRSMØTET 2017

Styremedlemmer:

Lennart Fløseth – ikke på valg
Erling Mømb – ikke på valg
Christin Valsjø – ikke på valg
Tor Arild Esperås - ny
Rune Karlsen - gjenvalg
Morten Ree - gjenvalg

Vararepresentanter:

Toril Andresen - gjenvalg
Tom Olav Trydal - gjenvalg
Björg Eva Öhlin – gjenvalg
Anders Enberget - ny

Revisor:

Aud Kjønsvik - gjenvalg

Valgkomité:

Arne Flor - gjenvalg
Burny Iversen - gjenvalg
Geir Sjøli - ny

Ekteparet Mads Løkeland og Anne Bjerknes fra Orkanger har i mange år møtt trofastt opp under FVRs årsmøter. Deltakelsen i 2017 ble Annes siste årsmøte fordi hun gikk bort den 23. august i år.

Daglig leder Ingvild Elise Ihle gjennomgår årsmeldingen under samlingen på Rena den 13. mai.

Kasserer Morten Ree redegjør for økonomien med foreningens regnskap, balanse og revisjonsrapport under årsmøtet. Til venstre styreleder Lennart Fløseth og rådgiver Berit Lind.

Styremedlem Erling Mømb mottar blomster fra styreleder Lennart Fløseth som takk for sin foreningsinnsats bl.a. i forbindelse med fritidsboligen Haugen i Julussdalen og den årlige ulvesporingsturen i Hedmark.

Også driftskonsulent Geir Sjøli ble under årsmøtet påskjønet med blomster for sin trofaste innsats knyttet til ikke minst FVRs postboks på Ånes - samt tidsskriftarkiv og rovfuglmottak i Skogbygda i Nes, Akershus.

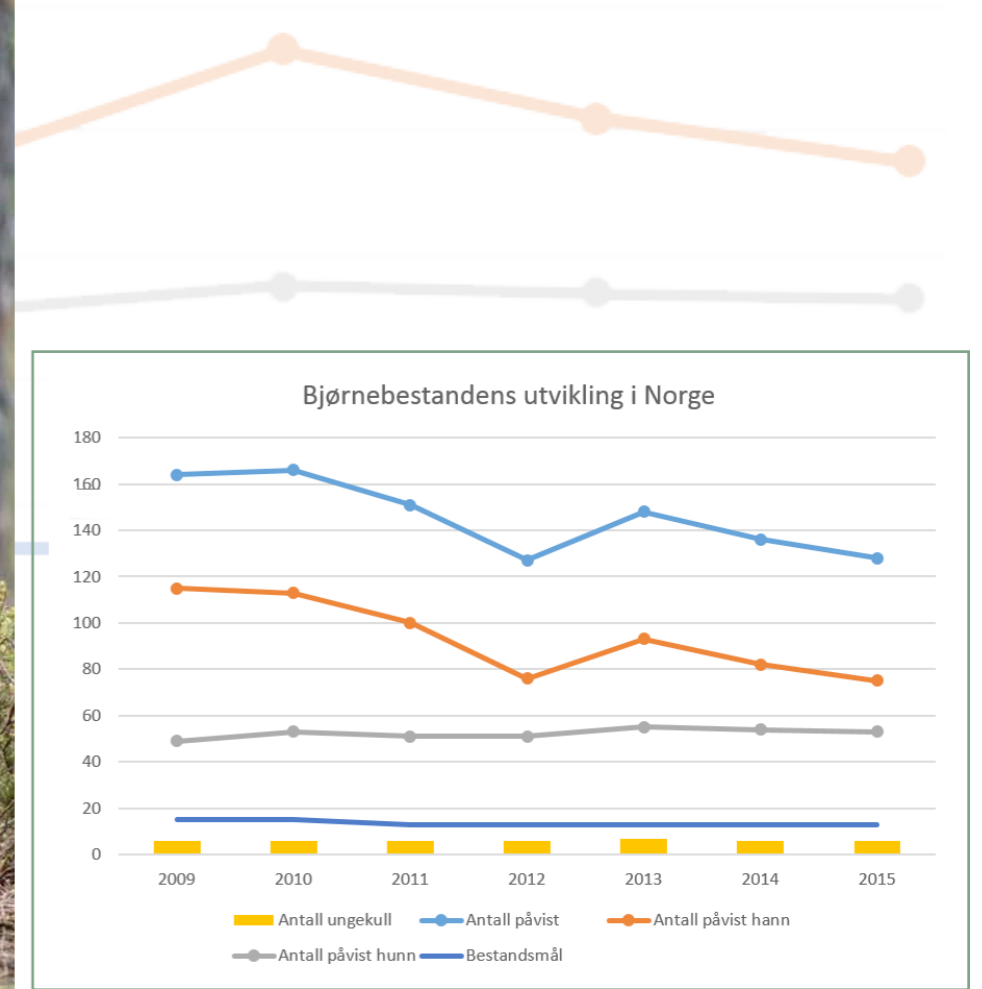

Samfunnsforsker Ketil Skogen fra NINA under sitt foredrag under årsmøtet på Rena den 13. mai.

Tre av deltakerne utenfor Trudvang Apartment Hotell på Rena søndag den 14. mai 2017. Fra venstre styreleder Lennart Fløseth, spaniolen Alfonso Diz-Lois som kort tid før årsmøtet meldte seg inn i FVR for å kunne delta under samlingen på Rena - og Olav Høidal som nok en gang bidro med diktframføring under årsmøtemiddagen.

Foto: Rune Bjørnstad

Figur 1. Bjørnebestandens utvikling i Norge. Grafen viser at antall ungekull ligger langt under det vedtatte bestandsmålet.

FORVALTNINGEN AV BJØRN I NORGE. HVOR ER VI PÅ VEI?

AV BJØRG EVA ÖHLIN

Antall påviste individer av brunbjørn har gått ned de siste årene. Arten befinner seg i kategorien sterkt truet på den siste norske rødlisten (2015). Det ble i 2016 påvist 125 bjørner i Norge, mot 164 i 2009. Det nasjonale bestandsmålet for ungekull er fastsatt til 13 årlige, men det har de siste årene ligget på rundt 6 kull. Vi vet også at bjørnen i Norge er sterkt påvirket av utviklingen på den andre siden av grensa, og i Sverige har bestanden gått jevnt ned siden 2008. Den negative bestandsutviklingen hos bjørnen ser likevel ikke ut til å ha videre innvirkning på antall gitte fellingstillatelser eller skadefellinger de siste årene.

Antall påviste individer av brunbjørn har gått ned de siste årene. Arten befinner seg i kategorien sterkt truet på den siste norske rødlisten (2015). Det ble i 2016 påvist 125 bjørner i Norge, mot 164 i 2009. Det nasjonale bestandsmålet for ungekull er fastsatt til 13 årlige, men det har de siste årene ligget på rundt 6 kull. Vi vet også at bjørnen i Norge er sterkt påvirket av utviklingen på den andre siden av grensa, og i Sverige har bestanden gått jevnt ned siden 2008. Den negative bestandsutviklingen hos bjørnen ser likevel ikke ut til å ha videre innvirkning på antall gitte fellingstillatelser eller skadefellinger de siste årene.

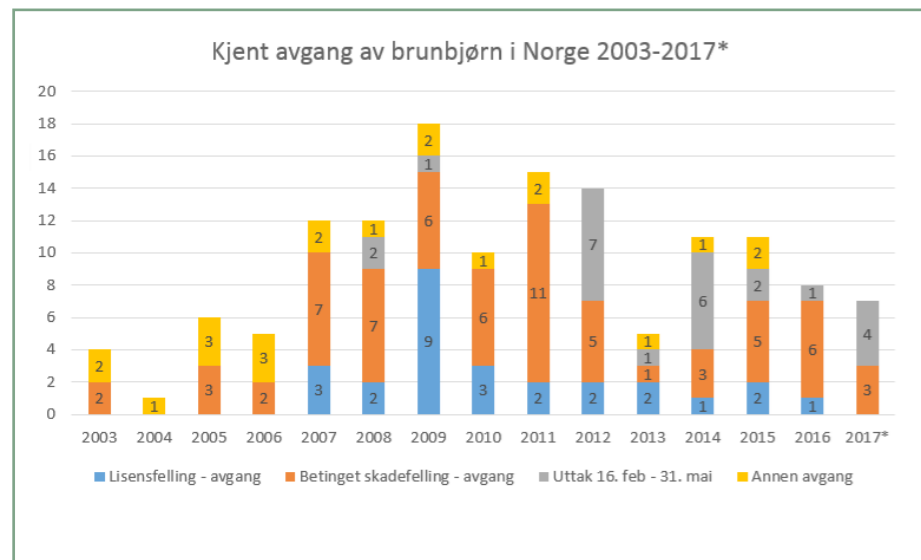
Dersom vi tar et tilbakeblikk på 2016, ser vi at totalt 8 bjørner ble felt. Det skjedde til tross for at vi også dette året befant oss

langt unna bestandsmålet. Vi kunne lese på Miljødirektoratets sider at det etter deres vurdering ikke ville påvirke overlevelsen av bjørnebestanden i særlig grad om 7 dyr ble felt.

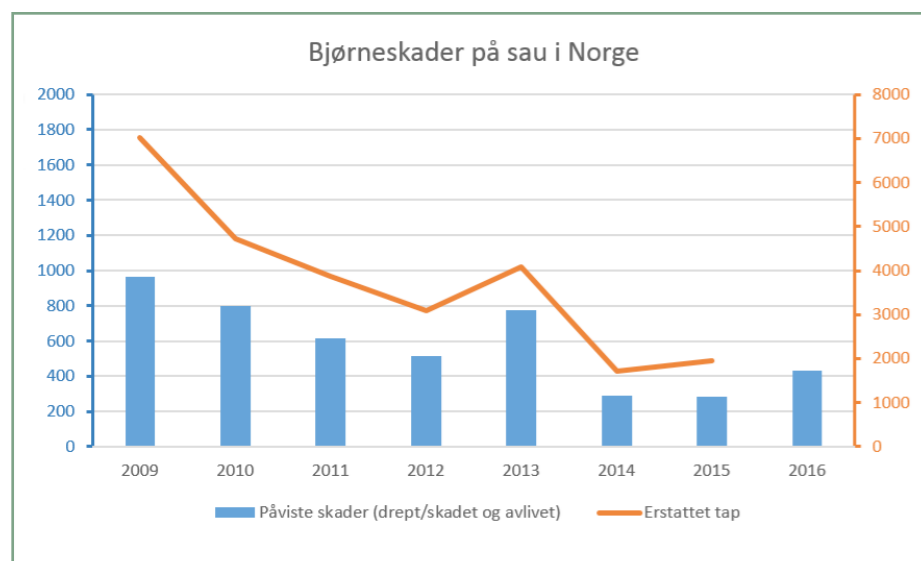
I april 2016 tok Høyre-politiker og saueier Anders Kiær personlig kontakt med regjeringen om en bjørn i sitt beiteområde. Etter få dager ble Miljødirektoratet skriftlig instruert av regjeringen til å gi en fellingstillatelse – og bjørnen ble skutt. Dette ble i etterkant anmeldt. I samme beiteområde ble nok en bjørn felt 27. juli, etter kun å ha blitt *observert* på to viltkameraer. I Solør i Våler kommune ble det søkt om fellingstillatelse etter at *ei søye* manglet. Den ble søkt muntlig om fellingstillatelse og den ble innvilget skriftlig samme dag.

Også i Bryndalslia, Tynset ble bjørn felt etter funn av *ett sauekadaver*.

I Grane ble *fem sauer* funnet, og da ble muntlig fellingstillatelse gitt straks – og jakten satt i gang med spesialtrente hunder. To bjørner ble meldt skadeskutt i Meråker og Røros. Den ene ble avlivet, mens den andre aldri ble funnet. I media samme året kunne vi også lese at Midtre Nordland nasjonalparkstyre hadde gitt dispensasjon til å trene jaktthunder på tre morløse bjørnunger i Junkerdal nasjonalpark i Saltdal. Deres mor ble tidligere funnet død, drept mens hun gravde ut et hi. En ung hannbjørn ble også skutt i Pasvik etter at den ble forsøkt jaget to ganger. Den hadde vist for liten skyhet overfor mennesker, og hadde hentet seg mat i søppelkasser. Feltpersonell

► Figur 2. Kjent avgang av brunbjørn 2006-2017*. Avgang vises med dødsårsak og ikke med hvilken kvote som ble belastet (skadefellinger i en region belaster lisensfellingkvoten for regionen dersom skadefellingen skjer etter dato for vedtak om lisensfellingkvote for regionen). *Tallene for 2017 er ikke endelige. Kilde: Miljødirektoratet.

► Figur 3. Bjørneskader på sau i Norge. Grafen viser en drastisk nedgang av skader på sau av bjørn fra 2009.

fra SNO uttalte at unge hannbjørner ofte jages av andre store hannbjørner, og at de derfor kan føle det tryggere å oppholde seg nær folk.

Beveger vi oss inn i 2017 kunne vi i august lese på Miljødirektoratets sider at det i år ble åpnet for en begrenset kvote ved lisensfelling, og at årsaken var en nedadgående bjørnebestand langt under bestandsmålet. Videre kan vi også lese at Miljødirektoratet vurderer informasjon om skader som oppstår fortløpende og eventuelt utvider kvoter deretter. Ellen Hambro i Miljødirektoratet uttaler at de ikke har klart å snu den negative utviklingen i bjørnebestanden, men allerede før årets lisensfellingsperiode var det dette året felt hele 7 bjørner.

Til tross for at bjørnen nå påfører langt mindre skade på beitedyr enn tidligere, så fortsetter altså store uttak ved skadefelling.

I 2009 var tallene for tap til bjørn på 7000 sau og lam. I 2015 var dette redusert til 1946. Vi kan lese om historisk lave tapstall.

Nylig skrev Foreningen Våre Rovdyr et bekymringsbrev til Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet om en sterk bekymring for bjørnens situasjon i Norge. Det ble etterspurt andre tiltak for å begrense nedgangen av antall påviste bjørn i Norge og det ble uttrykt en svært sterk bekymring for skytingen av hannbjørnene. Fellingstillatelsen ble i mange tilfeller innvilget like etter at bjørnen kom ut fra hi. Som de fleste er klar over kan bjørnen vandre over store avstander, og slå seg ned på helt andre steder enn der de nødvendigvis har ligget i hi. Naturlig nok vil hannbjørner trekke mot områder hvor det finnes hunnbjørner. Det eneste konkrete tiltaket som blir nevnt i svaret

fra Klima- og miljødepartementet er å beskytte hunnbjørner.

Det eksisterer en veldig lav toleransegrad for bjørn, og selv ved svært liten til ingen påvist skade, så felles det bjørn. Forvaltningsorganene påpeker at skyting av hannbjørner ikke påvirker bestanden, uten at dette er basert på faglige argument eller kjente forskningsresultater. Hvordan ser myndighetene for seg at bestandsmålet skal oppnås med gjentatt skyting av hannbjørner på vårsnø og uttak i beitesesongen?

Kilder:
www.miljodirektoratet.no
www.rovdata.no
www.miljostatus.no
www.roviltportalen.no
www.ssb.no

EN PLANLAGT ROVDYRKONFLIKT

AV JOHAN STORM NIELSEN, SNÅSA

Snåsa er en av de grensekommunene til Sverige som skal ha ynglende gaupe, jerv og bjørn. Noe annet hadde vært utenkelig all den stund vi uansett får kontinuerlig rovdyrinnvandring fra nabolandet. Derfor yter staten hvert år store beløp til skadeforebyggende tiltak, tidlig nedsanking av sauene, inngjerding, senere slipping ved å holde besetningen lengre på kulturbeite og å omstille de mest skadeutsatte besetningene til andre produksjoner. Disse tiltakene viser seg i vesentlig grad å fungere etter hensikten. Rovdyrkonflikten dempes.

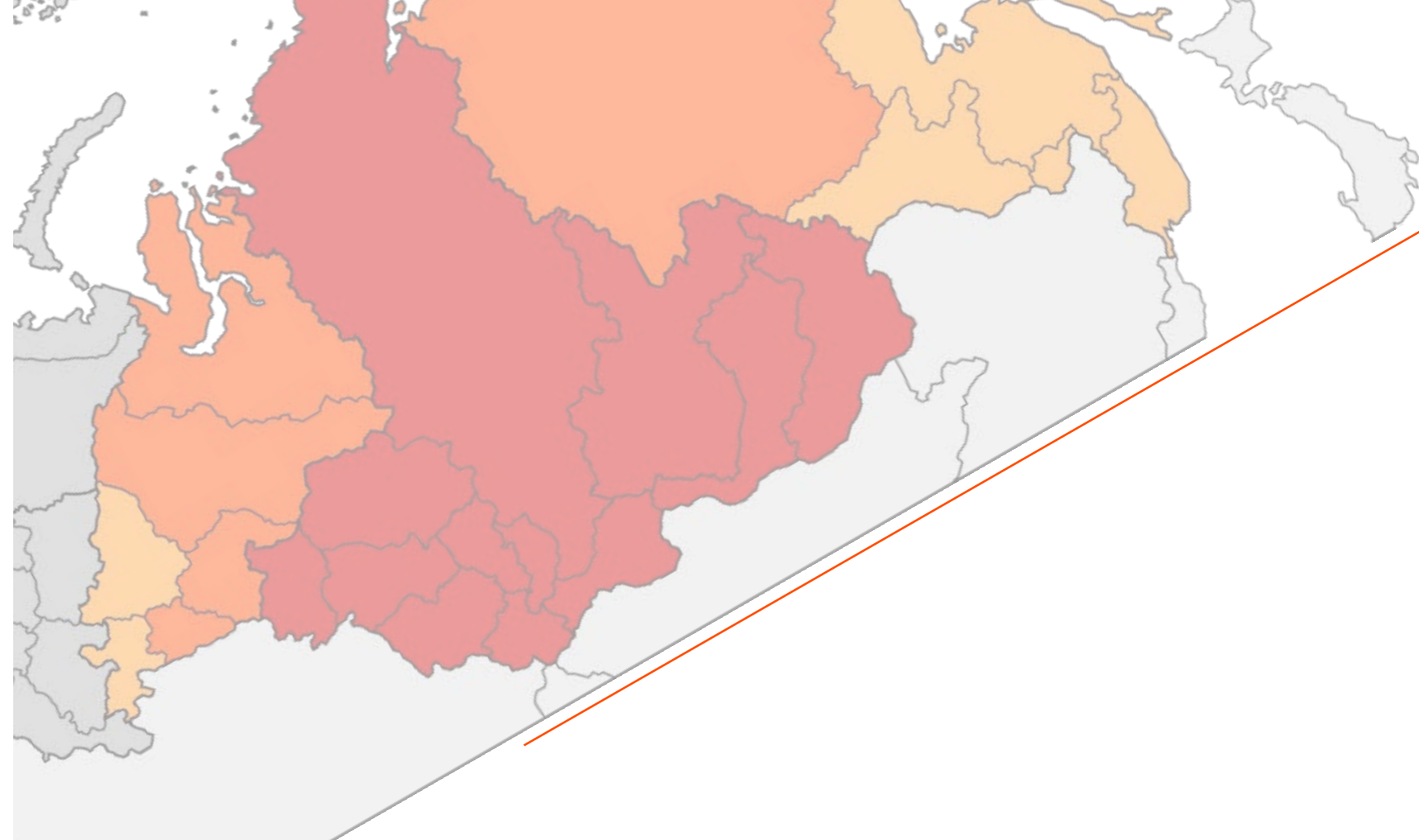
Når saueholderne og jegermiljøene i bygdas både mentalt og fysiske utkant oppfatter dette settes mottiltakene i gang, åpenbart for å forhindre en demping av konflikten. Tidligere jordbruksjef i Snåsa, tidligere generalsekretær i Norsk sau- og geiteallslag og nå pensjonist, men fremdeles saueholder, Leif Gunnar Aunsmo aksjonerer for igjen å få nye sauebesetninger inn i de mest skadeutsatte områdene. Bygdas ordfører og saueholder Tone Våg fra Arbeiderpartiet lar være å utnytte det kulturbeite hun har fått ekstra midler for å pleie, og beitet forringes. Sauen holdes fortsatt lengst mulig i det området av bygda hvor skadepotensialet er størst og hvor tilveksten etter ca. 1 august er minimal. Forskning har vist dette. Det hele blir støttet verbalt av jordbruksjef Lars Lysberg. I bakgrunnen applauderes rovdyrfellingene av SVs varaordfører Ola Kristian Johansen. Alt har skjedd i full offentlighet, og har foregått i tiår etter tiår.

Innen forvaltningen i regi av fylkesmannen, som innvilger fellingstillatelsene, kan man umulig ha unngått å registrere dette. Men noen reaksjoner har ikke kommet. Fylkesmannens saksbehandler Lina Nøstvold har landbruksfaglig og familiemessig tilknytning til Snåsa.

Resultatet blir som saueholderne og jegerne åpenbart har planlagt; skadene oppstår, fellingstillatelser blir gitt og bjørn skytes. Og så har vi det gående igjen med nye søknader – og i verste fall nye fellinger.

Hadde alle disse bjørnejegerne, 12 stykker ved siste felling, heller brukt tiden sin til å gjete sauene til alle de trygdete saueholderne og alle lønnsinntakene som ikke makter å ta vare på dyra sine, kunne skadefeltet blitt redusert vesentlig og bjørnene overlevd. Da hadde jegerne blitt meget skuffet og saueholderne tapt penger.

Det kostet staten 414600,- kroner å skadefelle en bjørn på Snåsa i august i år. Enn om de pengene kunne vært brukt til ekstra gjeting i steden for!

▶ Vegårsheulven ble skutt 11.1.1984. Etter at dyret ble vist fram på skoler, aldershjem og foran kommunehus og Stortinget ble det kjørt til Trondheim. Der ble ulven tatt hånd om av Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. Her ble store deler av dyret spist opp av rovdyrforskere under en fest. Senere dukket det opp noen beinrester som det var mulig å sikre DNA-materiale fra. De genetiske undersøkelser viste at denne ulven var en innvandrer fra Finland/Russland. Foto: Ottar Johansen.

AMERIKANSKE FORSKERE TILKJENNEGIR SVIKTENDE GEOGRAFIKUNNSKAPER I STORTINGETS BESTILTE UTREDNING OM DEN SKANDINAVISKE ULVENS GENETIKK

AV VIGGO REE

Etter at den skandinaviske ulven gjennom flere tiår har blitt undersøkt og kartlagt av noen av verdens fremste rovdyrgenetikere i bl.a. det internasjonale ulveforskningsprosjektet SKANDULV har norske politikere klart det kunststykke å så tvil om dette arbeidet. Under høringen på Stortinget i mai 2016 spredte interesseorganisasjoner og rovdyrmotstandere feilinformasjon om ulveforskningen. Ingen fra forskningssiden var invitert til høringen. Dette resulterte i at Stortinget i juni 2016 ba regjeringen bestille en ny uavhengig utredning av den genetiske opprinnelsen til ulvestammen i Norge.

KRIG MOT KUNNSKAP

Stortinget har følgelig satt seg over og vil granske den redaksjonelle evnen og fagkunnskapene til tunge internasjonale vitenskapstidsskrifter som etter egen særdeles streng granskning har akseptert og offentliggjort genetiske forskningsresultater fra SKANDULV. At en parlamentarisk forsamling kan påstå at denne ledende forskningen ikke er uavhengig kan nok bare skje i et land som Norge. I kronikken "Har Trump inntatt Stortinget?" i *Verdens Gang* 15.6.2016 skriver de tre samfunnsforskerne Olve Krange, Bjørn Kaltenborn og Ketil Skogen fra NINA bl.a. følgende om disse anliggender: "Trump driver en krig mot kunnskap som ikke passer hans synspunkter, noe amerikanerne passende kaller 'dumbing down'. At Norges nasjonalforsamling er på samme spor, er ytterst foruroligende. Mer kunnskap er alltid bra, og det er forskningens oppgave å stadig jobbe videre. Men hvis Stortinget må desavuere forskningsfronten innen pattedyrgenetikk for å begrunne et vedtak basert på vandrehistorier, gir våre folkevalgte et bidrag til en internasjonal kamp mot kunnskap som ikke er vår nasjonalforsamling verdig."

NY GENETISK UTREDNING

I januar 2017 fikk Miljødirektoratet i oppdrag å følge opp Stortingets vedtak om en uavhengig utredning av ulvens genetiske

opprinnelse. Klima- og miljødepartementet delte inn direktoratets oppdrag i to deler – en uavhengig gjennomgang av forskningen og en andre del hvor det skal gjennomføres nye analyser for å svare på de samme spørsmålene. I alt 16 internasjonale forskningstidsskrifter innen genetik ble kontaktet av direktoratet og bedt om å gi en anbefaling på forskere med relevant kompetanse som tidsskriftene bruker i eget arbeid med å evaluere forskningsmateriale.

Miljødirektoratet besluttet at oppdragets første del om en gjennomgang av eksisterende forskning best ville kunne besvares av et panel bestående av tre forskere. Forskerne som ble anbefalt av tidsskriftene ble forespurt om oppdraget. Ut fra tilbakemeldingene ble tre av disse valgt ut på bakgrunn av kompetanse, erfaring og hensynet til å komme raskt i gang med arbeidet. De tre i forskningspanelet er alle fra USA – Prof. Fred W. Allendorf, Dr. Adam H. Freedman og Prof. Robert K. Wayne.

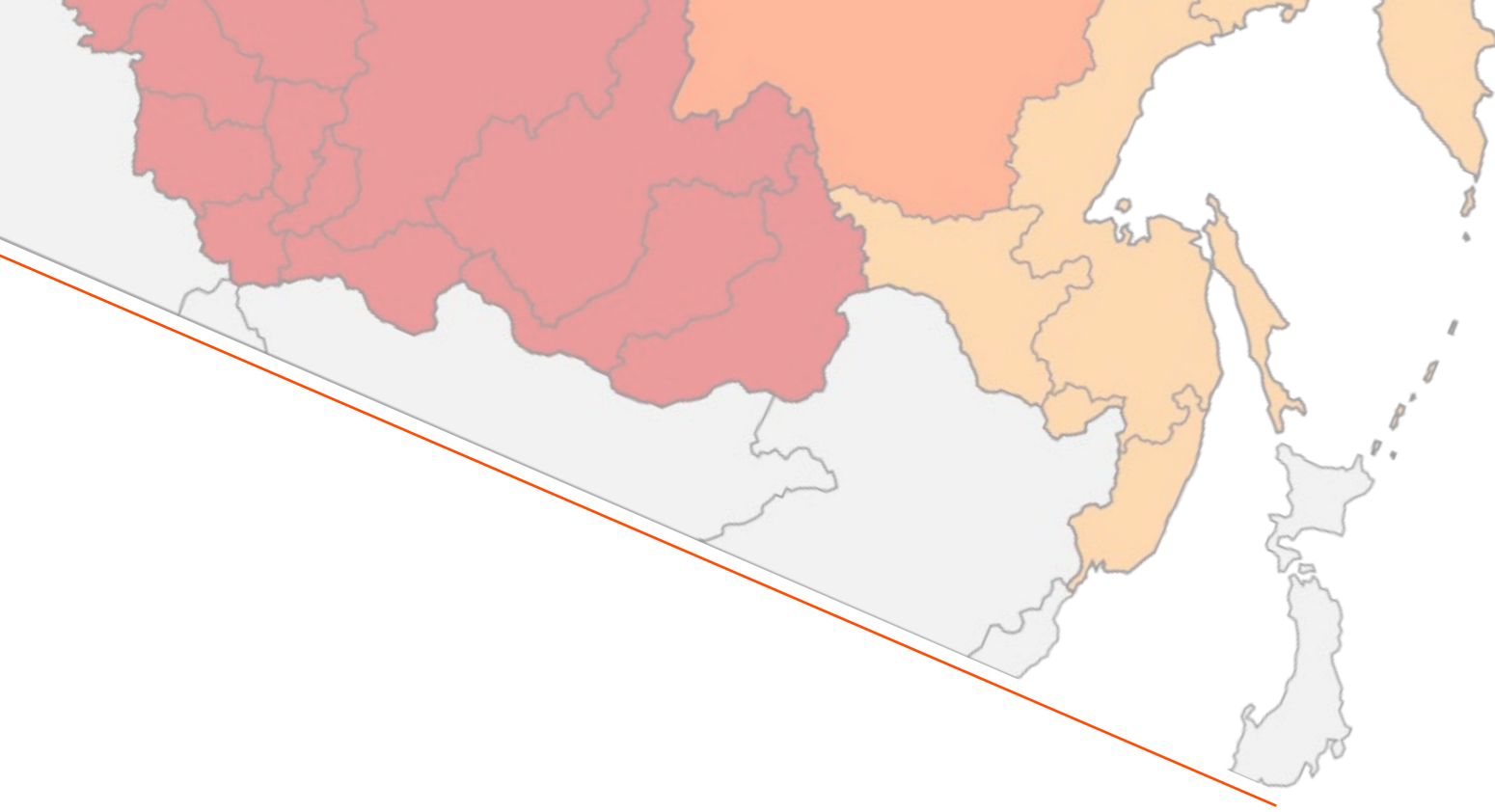
Oppdragsbrevet under overskriften "Participation in panel review of the genetic studies on the Scandinavian grey wolf population" var datert 23.6.2017. Her ble de tre amerikanske forskerne bedt om å gjennomgå foreliggende forskning og svare på følgende to spørsmål om den norske ulvebestanden:

1. Hva er det genetiske og geografiske opphavet til den nåværende norske/skandinaviske bestanden av ulv?
2. I hvilken grad kan historiske og/eller nåværende tilfeller av hybridisering av ulv påvises i bestanden?

Fristen for levering av forskningsrapporten ble satt til 1.9.2017.

VEST-SIBIR INN I FAGPROSESSEN

Regjeringen informerte om den nye utredningen og forskerne på sine hjemmesider den 14.7.2017. Forskerne i panelet fikk selv velge om de ville levere hver for seg eller lage én samlet rapport. Sistnevnte ble foretrukket. Rapporten, som er udatert og har overskriften "Panel review of genetic studies on the Scandinavian grey wolf", ble offentliggjort av Miljødirektoratet den 19.9.2017. De tre forskerne i panelet skriver i rapporten at eksisterende litteratur er tilstrekkelig for å konkludere når det gjelder begge spørsmålene. Den endelige konklusjonen lyder som følger: "The panel finds that the current literature is adequate to conclude that the existing Norwegian/Scandinavian population derives from immigration from Finland and Western Siberia. In addition, the existing population does not show evidence of hybridization with dogs." Panelets representanter peker i tillegg på at framtidige og utvidete genetiske analyser kan gi resultater som

kan være relevante for disse spørsmålene. Dette har sammenheng med den andre del av direktoratets oppdrag, som skal lyses ut i oktober 2017. Det forventes ikke at dette arbeidet vil ta til før i begynnelsen av 2018. At Stortinget har vedtatt å bruke millioner av skatte kroner på nok et forskningsprosjekt med DNA-kartlegging av ulv blir av mange oppfattet som meningsløst. Men slikt skjer i et land der forvaltning og behandling av rødlistete rovdyrtarter er dominert av middelalderst tankegods, hat, næringsinteresser og manglende naturkunnskaper.

MISOPPFATNING OM GEOGRAFISK AREAL

Norske medier var raskt ute og formidlet nyheten om rapporten fra de tre amerikanske forskerne som var tilgjengelig på Miljødirektoratets hjemmeside fra 19.9.2017. Her ble det presisert at de skandinaviske ulvene stammet fra innvandrende dyr fra Finland og Vest-Sibir. Tidligere har forskningen vist til at dagens ulvbestand i denne delen av Europa naturlig nok har sin genetiske bakgrunn fra Finland og Russland. At de amerikanske forskerne nå har konkludert med ulvegenger fra Vest-Sibir er følgelig noe helt nytt. Med kildene som er oppgitt i rapporten er det klart at det er innvandrende dyr fra Finland og de tilstøtende områdene i den europeiske delen av Russland som er utgangspunktet for dagens skandinaviske bestand. Det er innlysende at det foregår utveksling mellom ulv i ulike delbestander gjennom hele det nordlige Russland, men seniorforsker Øystein Flagstad ved NINA og SKANDULV, som har doktorgrad på ulvgenetikk, opplyser at det aldri er funnet genetisk materiale fra dyr i Sibir (Asia) i den skandinaviske bestanden.

Dermed kan man fastslå at mangelfulle geografikunnskaper nok en gang har gjort seg gjeldende. Det er nemlig en utpreget misforståelse eller forestilling i mange miljøer at Sibir strekker seg helt vest til grensen mot Finland. I Nord-Amerika er denne feiloppfatningen enda mer utbredt enn i Skandinavia og det øvrige Europa.

Definisjonen på Sibir kan være noe forskjellig, men det som er helt klart er at dette geografiske arealet i sin helhet befinner seg i verdensdelen Asia. Den vanligste oppfatningen og beskrivelsen er at Sibir omfatter hele den asiatiske delen av Russland samt en mindre del av Kasakhstan (jf. bl.a.: <https://en.wikipedia.org/wiki/Siberia>). Det er altså langt fra de sibirske ulvemarkene øst for Uralfjellene til de finske grenseområdene mot den europeiske delen av Russland. For å få avklart denne misforståelsen sendte jeg den 20.9.2017 en e-post til de tre amerikanske forskerne i panelet med informasjon om den geografiske forståelsen og definisjonen i tilknytning til landområdet Sibir. Det ble bedt om en kommentar til henvendelsen. Noe svar er en drøy måned senere ikke mottatt.

MILJØDIREKTORATET ORIENTERT

Det ble kort tid etter tatt telefonisk kontakt med en av de to kontaktpersonene i Miljødirektoratet som var ansvarlige for orienteringen om den første rapporten om ulvgenetikk 19.9.2017. I denne nyhetsmeldingen under overskriften "Første rapport om ulvgenetikk er klar" ble det også opplyst at de skandinaviske ulvene stammet fra Finland og Vest-Sibir. Innen direktoratet var det altså ingen som hadde reagert på

at amerikanerne hadde brakt et nytt landområde inn i denne fagprosessen – som et resultat av manglende geografikunnskaper. Mine kommentarer ble imidlertid notert dersom det skulle bli behov for å håndtere eksempelvis ulvehatere, faunasister eller utryddelsestilhengere som senere eventuelt vil benytte denne geografiflippen i sine argumentasjoner eller bestrebelser mot artens nåværende forekomst i Skandinavia. Det er nok å minne om at det bare på Stortinget er flust med rovdymotstandere, og noen av disse kan ha fulgt med i hvert fall i noe av geografiundervisningen under skolegangen.

BEMERKNING OM LAPSUSEN I MORGENBLADET

I en lengre artikkel i *Morgenbladet* den 13.10.2017 under overskriften "Ulvetider i forskningen" har journalist Hanne Østli Jakobsen kommentert bl.a. amerikanernes opplysninger om ulver fra Vest-Sibir. Hun har fått Robert K. Wayne i tale, og han opplyser at dette er en skrivefeil. Når man skal taste inn bokstavene i *northwestern Russia* og resultatet blir *western Siberia* er det naturligvis ikke snakk om noen skrivefeil. Wayne skylder imidlertid på amerikanernes geografikunnskaper. Det innebærer følgelig at professoren åpent innrømmer at deres opplysning om Vest-Sibir er en bommert. Et slikt geografifaglig kunnskapsnivå burde ikke forekomme innen universitetskretser. **Pr. X.X.2017** var det enda ikke foretatt noen rettelser i verken amerikanernes offentliggjorte genetikkrapport eller i Miljødirektoratets nyhetsmelding fra 19.9.2017.

Map of Russian federal subjects belonging to Siberia.
 ■ Siberian Federal District,
 ■ Geographic Russian Siberia,
 ■ Historical Siberia (and present Siberia in some usages).

▶ Kart som viser Sibir, Vest-Sibir og Nordvest-Russland.

Kilder:
<https://en.wikipedia.org/wiki/Siberia#/media/File:Siberia-FederalSubjects.svg>

https://wiki.erepublik.com/index.php/File:Region-Western_Siberia.png

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Map_of_Russia_-_Northwestern_Federal_District.svg

▼
 Dette er de samme dyrene samt de revene som kompisen hans hadde skutt på dette åtet ved forrige fullmåne. Bildet er beslaglagt fra domfeltes mobiltelefon.

ULVESAKEN – FRA KRYPSKYTING TIL KREVENDE ROVDYRPOLITIKK

AV SPESIALETTERFORSKER JOACHIM SCHJOLDEN OG KST. STATSADVOKAT INGE SVAE-GROTLI - ØKOKRIM.

Artikkelen er trykket i Kriminalkroniken 2017, og med tillatelse fra Kriminalkroniken gjengitt i Våre Rovdyr.

”

F: Ja. Ja, dem har tre grå.

G: Åh.

F: Innringe i Elverum som dem. Du kunne ikke tenkt deg litt hundejakt?

G: Ja, ja men det må vi. Det får vi til!

Det var fredag 14. februar i 2014, og han sto og ryddet ut av oppvaskmaskinen da telefonen ringte. Det hadde snødd ganske mye de siste dagene, og kvelden og natten i forveien hadde han vært opptatt med å kjøre bort snø for kommunen. De to kjente hverandre godt, og nå fikk han forklart situasjonen.

Mannen som ringte kjente til et miljø i Elverum som hadde til hensikt å jakte ulv i Letjennareviret dagen etter. Nå ville F forhøre seg om han kunne være interessert i å delta i denne jakten med hunder, som han angivelig hadde trent for en slik utfordring.

F fortalte at det over lengre tid hadde det befunnet seg to ulver i Letjennareviret, men at den siste tiden var det en tredje ulv som hadde dukket opp, og tisper i reviret hadde løpetid. Det betydde at sjansen for yngling absolutt var til stede, og derfor var en jakt etter disse på trappene.

Siden det hadde snødd mye, var det god sporsnø, og elverumsingene hadde brukt dagene i forveien til å brøyte skogsbilveier slik at de hadde tilgang til terrenget hvor ulvene befant seg. I tillegg var det mulig å forutsi hvor ulvene var med bakgrunn i sporene de etterlot seg i brøytekantene når de krysset veiene.

De brøytete veiene formet «ringer» i landskapet, og nå hadde de tre grå «innringet». Det var på tide å forsøke lykken.

Ved lovlig uttak av ulv, er det ofte så mange som 50-100 jegere som deltar. Når ulven eller ulvene er «ringet inn», posisjoneres jegere i postrekker langs ytterkanten av «ringen», mens såkalte drivere forsøker å presse ulven ut av den, mot de posisjonerte jegerne, som dermed kan få en mulighet til å felle de ulvene som går ut av «ringen».

For den forestående ulvejakten i Elve-

rum, var de ikke så mange. Antakelig var det bare syv jegere som skulle delta, og derfor ville det øke sjansene deres betraktelig dersom G deltok med sine hunder, som etter sigende kunne spore og drive ulv i lag med sin hundefører.

G kjente ikke til miljøet i Elverum så godt, men hadde hørt om lederen av jaktlaget. F derimot hadde god kontakt med elverumsingene, og kunne fortelle at forholdene lå til rette for en vellykket jakt.

F: Ja. Vi var jo der for noen år siden og, eller jeg har da vært med mange ganger jeg da, og bodd nedi og. Ja, der har dem tatt mye gjennom tida.

F: De har tre stykker innringet. Nå som de har brøytet opp en haug med veier der nå i dag og har dem inni der, og så regnet han med at han hadde dem inni der i morra og. Om ikke annet så var det ikke langt til neste ring.

Samtalen varte i drøye to minutter, og ØKOKRIM som overhørte samtalen forsto at dette kunne vise seg å være gjennombruddet de hadde ventet på.

Siden oktober året i forveien hadde de avlyttet telefoner tilhørende seks personer fra et jegermiljø i Trysil. Etter nesten fire måneder med kommunikasjonskontroll, var det fem personer fra Elverum, og en engerdøl, som havnet i søkelyset.

Akkurat der og da, 14.februar 2014, visste ikke politiet hvem det var som hadde bestemt seg for å jakte ulv i Elverum dagen etter.

Tiden var knapp. Det var på ingen måte sikkert at G, som hadde forpliktelser overfor sin arbeidsgiver den lørdagen, var i stand til å møte i Elverum tidlig på morgenen. ØKOKRIM var derfor avhengige av å identifisere den personen som var nevnt som

jaktleder i samtalen, og opprette avlytting av hans telefon dersom de skulle være sikre på å dokumentere at en jakt på disse ulvene faktisk ble gjennomført.

I samtalen mellom G og F ble jaktlederen nevnt ved fornavn, og heldigvis dreide det seg ikke om et hyppig forekommende navn. Det lot seg gjøre å identifisere denne personen som A. Avlyttingen av A kom i gang 16. februar, men det var først mandag 17. februar, etter at jakten var over, den første samtalen med A ble registrert. Han ble oppringt av en grunneier i nærheten, som han hadde lovet å underrette om jaktens utfall.

A: Ja. Ja. Nei, vi jaktet både på lørdagen og Søndagen, vi. På lørdagen så så vi dem flere ganger, og bomskjøt fire ganger. Fire skudd og. Ja, det var. Men, det var jo nesten. Ja, det var borti 400 meters hold og dem skjøt og de bare prøvde da men. Vi nådde igjen dem da vi gikk, da vi drev og gikk etter dem, også så dem flere ganger de som drev og gikk etter dem. Så det var tre stykker.

A: Og til dagen etter. Til dagen etter så dro de ut og borti. Borti. Ja, mot Ulvodalen igjen, og der var det ikke noen veier som var brøytet. Så da prøvde vi bare å gå på med par timer, men da fikk vi ikke veien att dem dagen etterpå, så da spørs det om de har gått enda lenger.

A: Vet ikke. Dette er jo disse her... Men nå er jo den her svære med. Denne tredje er med hele tiden nå da, vet du. Og så blør tisper så fælt, så det var derfor vi begynte på igjen og jakte på de, nå.

Gjennom innholdet i disse, og flere andre telefonsamtaler, lyktes politiet endelig i sanntid å komme innpå et lukket miljø som drev illegal jakt på ulv i ulvesonen.

ULVEN TILBAKE I NORSK FAUNA

Siden ulven kom tilbake til norsk fauna på 1970-tallet, har politiet jevnlig fått tips og meldinger om illegal jakt. Ut fra dette og ulvens status som kritisk truet art på den norske Rødlista, har ulovlig ulvejakt vært et prioritert område i riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv siden 1990-tallet.

Forskningen på ulv har entydig vist at det ikke er mulig å forklare avgangen av ulv i Norge og Sverige med naturlige dødsårsaker alene. Illegal jakt, etter prinsippet om skytt, grav og hold kjeft er vanskelig å avdekke, men forskningen har likevel vist at mer enn halvparten av ulvene som dør i Skandinavia faller som følge av krypskyting. Særlig ser dette ut til å gjelde revirhevdende alfadyr, som vanligvis representerer de individene med de beste forutsetningene for å overleve.

Politiet har likevel aldri lyktes i å avdekke og iretteføre saker på dette området, med unntak av en sak fra Nes i 2012 hvor skytteren selv meldte fra om det han mente var en nødvergesituasjon.

ØKOKRIM har som følge av riksadvokatens prioriteringer satt inn ressurser på området de siste 6-7 årene, og våren 2013 ble det innledet etterforskning mot en person fra Trysil med mistanke om uttak av alfahannen i Slettås-flokken vinteren 2012/13.

I oktober 2013 tok ØKOKRIM i bruk kommunikasjonskontroll (telefonavlytting) i denne etterforskningen. Bakgrunnen var at bevisituasjonen ga grunnlag for mistanke om at ulvejakten skjedde som ledd i organisert kriminalitet i henhold til straffeloven (1902) § 60a¹, slik bestemmelsen lød etter en lovendring 21. juni 2013.

FRA «MAFIAPARAGRAF» TIL «SAMARBEIDSPARAGRAF»

Media ynder å omtale bruk av straffeloven § 60a som «mafiaparafrafen», og bestemmelsen har særlig vært knyttet til grov narkotikakriminalitet. Lovendringen som kom i juni 2013 nedjusterte i atskillig grad hvilke gruppehandlinger som skal til for å bli regnet som organisert kriminalitet:

Med organisert kriminell gruppe menes et samarbeid mellom tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller som går ut på at en ikke ubetydelig del av aktivitetene består i å begå slike handlinger.

I forarbeidene til lovendringen ble samarbeid om å begå miljøkriminalitet eksplisitt nevnt som et av områdene lovendringen kunne omfatte.²

Dette er de tre revene og den ulven som hovedtaltale i saken skjøt natt til 14. mars 2014 da han jaktet rev fra hjulbrakke på åte i Åsta kommune. Bildet er beslaglagt fra domfeltes mobiltelefon.

Straffeloven § 60a gir hjemmel for å fastsette straff utover lengstestrafen i et straffebud med inntil det dobbelte. Hjemmelen har viktige strafferettslige og straffeprosessuelle virkninger.

STRAFFELOVEN (1902) § 152B³, JF. §§ 40 OG 60A

ØKOKRIM tok ut både siktelsener og tiltaler i saken på grunnlag av straffelovens bestemmelse om alvorlig miljøkriminalitet i § 152b annet ledd bokstav a):

Med fengsel inntil 6 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt

(1) minsker en naturlig bestand av fredede levende organismer som nasjonalt eller internasjonalt er truet av utryddelse...

I kombinasjon med strafforhøyelse etter § 60a ble strafferammen 11 år.

KOMMUNIKASJONSKONTROLL OG TVANGSMIDLER

Kommunikasjonskontroll (KK) i form av telefonavlytting forutsetter en strafferamme på 10 år, jf. straffeprosessloven § 216a.

Politiet hadde over tid etterforsket et miljø i Trysil i 2013 med opptrappende virkemiddelbruk.

Telefonavlytting er et inngripende tvangsmiddel og krever rettens kjennelse. Etter lovendringen av § 60a ble begjæring om slik tvangsmiddelbruk særlig aktualisert. Oslo tingrett avsto først begjæringen, men Borgarting lagmannsrett ga grønt lys etter anke fra ØKOKRIM.

Etter oppkobling av én person i Trysilområdet begynte snøballen å rulle. Ny informasjon og nye personer ble trukket inn i saken, og nye begjæringer om avlytting ble sendt til retten. Etter at den rettslige avklaringen var gjort av Borgarting lagmannsrett, kunne tingretten i de senere behandlingene konsentrere seg om bevisvurderingen og kravet til skjellig grunn til mistanke. Ingen begjæringer ble forkastet etter dette.

FRA TRYSIL TIL ELVERUM

Forut for oppstarten av kommunikasjonskontrollen i oktober 2013, forelå det mistanke mot særlig én person (Z) fra Trysil. Vedkommende hadde figurert i blant annet lokalavisen etter at «Morgan Vik» – et oppdiktet alias – hadde fått innpass på den lukkede Facebook-gruppen «Ekte mannfolk skyter ulv» som Z var medlem av.

Personen bak aliaset «Morgan Vik» skulle vise seg å være en rovdyrforkjemper, og før lokalt politi og media fikk kunnskap om hans infiltrasjon, hadde han engasjert blant andre Z i diskusjoner på denne Facebook-gruppen for å få dem til å avsløre ulovlig jakt på ulv.

I ett av sine svar til «Morgan Vik» forteller Z:

Ja. Blir nok nei. Men je kan forsikre om at dyra blir borte uansett. Blir litt blest akkurat da det blir oppdaget at dem er borte, så er alt glemt, og ingen savner dem. Det er folk etter dem hver dag. Og bestanden øker itte i omfang for å si det sånn. Er en idé å holde forkjempera foran data-n da dette pågår. Derfor denne debatten. Dem trur vi er så dumme så vi trur vi får medhold. Og når dem vinner kampen, så er dyra borte. Slik fungerer det.

I bakgrunn av denne, og liknende innlegg på Facebook, var Z i politiets søkelys i forbindelse med ulovlig ulvejakt i Slettåsreviret vinteren 2010/2011, men saken ble henlagt.

Z fortsatte å tiltrekke seg politiets oppmerksomhet på Facebook. I tillegg mottok ØKOKRIM tips om at Z var involvert i forberedelser til ulovlig uttak av ulv i Slettåsreviret på forårsvinteren 2013. På høsten det samme året var det meldinger på Facebook som ga etterforskerne ved ØKOKRIM grunn til å mistenke at tre personer var nært forestående å gjennomføre et ulovlig uttak av ulv i Slettåsområdet. På bakgrunn av dette ble det sendt en begjæring om kommunikasjonskontroll

(KK) av Z sin telefon til Oslo tingrett.

18. oktober 2013 startet avlyttingen av Z, og senere ble det etablert KK av ytterligere to personer i forbindelse med mistanke om et ulovlig uttak av ulv i romjula det samme året. På bakgrunn av informasjon som ble tilgjengelig gjennom telefonsamtaler og SMS, ble listen utvidet til å omfatte til sammen seks personer fra Trysil. Blant disse var G, som ble oppringt av F fredag 14. februar 2014.

FORSØK PÅ ULOVIG FELLING AV ULV VED BJØRNÅSEN I LETJENNAREVIRET

G reiste aldri til Elverum den helgen, da jaktlaget fra Nordre Elverum gjennomførte sitt forsøk på å felle ulvene i Letjenna. Selv hadde G forsikret F om at han var klar til å være med – det eneste som gjensto var at han fikk en bekreftelse fra A på at det ble noe av jakten. Den beskjeden kom aldri.

Med bakgrunn i det beslaget som senere ble gjort av telefoner og GPSer, materialet fra KK, trafikkdata og avhør, ble man i stand til å tegne et ganske detaljert bilde av jakten på ulvene den 15. og 16. februar 2014.

Klokken syv om morgenen ble C plukket opp på sin bopel av A, og sammen kjørte de langs flere skogsbilveier for å se etter spor som kunne avsløre hvor ulvene befant seg denne dagen. På tur opp Letjennaldsvegen finner de ulvespor som viser at dyrene har gått ut av veien i nordlig retning. A følger sporene, og oppdager at de har gått oppover i Letjenna, som er en sidebekk til Glomma, før sporene tar ut og opp mot Kråkberget. På dette tidspunktet kan det virke som om ulvene hadde beveget seg til et område hvor det ble for vanskelig å jakte på dem.

Under tiden har A mottatt to SMSer fra D, som forteller at han har vært og hentet E og lurer på hvor de skal møtes. Påfølgende telefonsamtale dem imellom kjenner vi ikke innholdet av siden KK av

”

Men je kan forsikre om at dyra blir borte uansett. Blir litt blest akkurat da det blir oppdaget at dem er borte, så er alt glemt, og ingen savner dem.

A først blir etablert dagen etter. Det som imidlertid er på det rene, er at de fire litt senere er samtidig på skogsbilveien, omtalt som Kjølvegen, noen minutters kjøring fra der A hadde sett ulvesporene tidligere på morgenen.

Her oppdager de at det er ferske spor etter ulv som krysser Kjølvegen, og har retning sørover mot Bjørnåsen. Ulvene har altså ikke gått opp i Kråkberget likevel, men gått i bue nord om «Krona» og Nordstrandvollen. E, som er lett til beins og den beste sporeren av dem, beveger seg ut i terrenget for å følge sporet. Han har ikke med seg våpen, ifølge eget utsagn, og halvveis opp lia i Bjørnåsen får han syn på alle tre ulvene.

E forklarer at han bestemte seg for å dra hjem etter observasjonen av ulvene. Det har aldri blitt avklart om E delte sin observasjon av de tre ulvene med noen andre denne dagen. Han går uansett videre gjennom terrenget, og blir plukket opp av en kamerat når han kommer frem til en kjørbær skogsbilvei vest for Bjørnåsen. I løpet av samme tidsrom bestemmer de gjenværende på Kjølvegen seg for å jakte på ulvene de mener er i terrenget.

Til dags dato kjenner ikke politiet identiteten til alle som deltok i jakten på de tre ulvene denne lørdagen. Det vi vet er at det mest sannsynlig var seks personer som sto igjen på Kjølvegen; A, C og D, pluss tre andre personer. Senere denne dagen skulle det ankomme ytterligere en person, hvis identitet ble kjent gjennom KK de påfølgende dagene, nemlig B.

Grunnen til at vi vet dette, er innholdet i KK-materialet, hvor det kom fram at det var to personer som startet sporingen av ulvene etter at E hadde bestemt seg for å forlate området. Videre viste innholdet på jegernes GPSer at det var fire uavhengige GPS-spor som posterte på skogsbilveiene rundt Bjørnåsen, mens de to som var ute i terrenget forsøkte å drive ulvene mot denne postrekka.

► Annen vinkel av bildet fra s. bare annen vinkel. Bildet er beslaglagt fra domfeltes mobiltelefon.

Underveis i denne jakten var det to telefonsamtaler mellom A og B, som vi heller ikke kjenner innholdet i, men B ankom området via Kolsætervegen, som går øst for Bjørnåsen, like etter den siste samtalen – mest sannsynlig en gang mellom klokken 13:00 og 13:30, og posterte syd for de andre på Kolsætervegen.

Inntil dette tidspunktet hadde GPSene til A og C beveget seg synkront, men nå skilte de lag. A fortsatte å postere på ulike steder langs Kjølvegen og Kolsætervegen, mens C beveget seg inn i terrenget og satt seg på post i lyslinja – en hugget strømgate som går parallelt med Kolsætervegen.

Cirka 20 minutter senere, klokken 13:55, lyktes det endelig driverne å presse ulvene til å krysse Kolsætervegen, men først måtte de passere lyslinja. C så ulvene passere på omtrent 400 meters hold, og bestemte seg for å skyte. I følge samtaler i etterkant av jakta dreide det seg om 2-4 skudd, men uansett hvor mange det var bommet han med alle.

Da ulvene ble forsøkt skutt, splittet den lille flokken seg – to løp over Kolsætervegen, mens én løp tilbake opp i Bjørnåsen. Sporene etter den enslige ulven ble fulgt et stykke, men jegerne ga snart opp jakten, pakket sammen og dro hjem.

Det hører også med til historien at jegerne var ute igjen dagen etter i nytt forsøk på å felle ulvene. De fant igjen sporene, og forsøkte å komme innpå dem nok en gang, men lyktes ikke med dette.

FORTSATT KK

I dagene etter jakten samlet ØKOKRIM informasjon om hva som hadde hendt gjennom KK. På dette tidspunktet kunne det ha vært aktuelt å forberede en aksjon mot de som hadde deltatt i jakten, men det ble tatt en avgjørelse om å fortsette avlyttingen av A, som senere skulle bli hovedtiltalt i dette sakskomplekset.

Grunnen til dette var todelt. For det første hadde avlyttingen først kommet i gang etter at jakten var over, slik at vi ikke var i en situasjon hvor en aksjon ville avverget en kriminell handling. For det andre hadde ØKOKRIM dermed muligheten til å styrke bevisbildet knyttet til denne jakten gjennom videreført KK.

I løpet av de neste ukene var det flere samtaler til og fra telefonen til A, som avslørte et omfattende nettverk av personer som

utvekslet informasjon om hvor det befant seg ulv, og som var klare til å gjøre en innsats for å komme i posisjon til å avlive disse.

I løpet av perioden med KK rettet mot Elverumsmiljøet, som ble utvidet til også å omfatte B og C, var det til sammen et tyvetalls personer som på ulike nivåer var innforstått med den ulovlige aktiviteten som kretset rundt A. Noen meldte fra om observasjoner av ulv eller ulvespor. Noen hjalp til med å kjøre observasjonsrunder på brøytede skogsbilveier for aktivt å se etter spor. Noen ringte og fortalte om egne forsøk på å jakte ulv, mens andre igjen ringte A for mulig jakt mens de gikk på ferske spor etter ulv.

Ingen av disse tilfellene munnet ut i noen konkrete forsøk på ulovlig felling av ulv, men da det likevel skjedde var det mer en tilfeldighet som ledet fram til dette.

FELLING AV ULV PÅ ÅTE

Omtrent én måned etter forsøksjakten, natt til 14. mars 2014, planla hovedtiltalt fullmånejakt på et reveåte han delte sammen med en kamerat.

Telefonavlyttingen pågikk fortsatt, og ØKOKRIM fulgte både samtaler og

tekstmeldinger. Opptakten til åtejaket ble spesiell. For å unngå forstyrrelser på åtet, fikk tiltalte kameraten til å kjøre seg opp til åtebrakken på ettermiddagen. På vei ned igjen oppdaget kameraten helt ferske ulvespor i veien. Dette melder han fra om til den senere hovedtiltalt som sitter i brakka:

X: Det er ulv sett spor

A: Hvor spor?;skøt en rev nå

X: Den har gått i veien på grusen før åtet sør over, tror den var der når vi kom dem var ikke der når vi kom.

A: Da blir det kanskje en slik å da.

X: Store mulig heter.

Den andre meldingen fra X kan virke litt kryptisk, men det han sa var at han trodde ulven var på åtet like før de kom, og at sporene i veien ikke var der når de kjørte til åtebrakka. Disse så han først når han kjørte tilbake alene. Dette kommer tydelig frem av samtalen de to hadde på telefon dagen etter.

De to siste meldingene i denne SMS-rekken antyder at de to så for seg muligheten at ulven ville komme tilbake til åtet, og dette styrkes av telefonsamtalen dagen etter hvor hovedtiltalt sier: «Ja, dette var jævlig, dette var jo helt ideelt da. Akkurat slik som vi håpet på det da.»

Kameraten svarte: «Ja. Får bare holde tett om dette.»

Ulven som kameraten hadde sett spor etter kom nemlig tilbake til åtet senere på natten, etter at tiltalte hadde skutt tre rever. Når ulven sto på åtet, forklarer hovedtiltalt at han trodde det var en rev, og at han derfor valgte å skyte.

I samtalen med kameraten, som kjørte ham til åtet dagen i forveien, forteller han imidlertid at han syntes at det som sto på åtet så litt digert ut, og at han tenkte på om det kunne være en jerv eller ulv.

Og ulven må betegnes som gode, med tanke på at jakten foregikk på natten. Det var fullmånelys mot snødekt underlag.

Da tiltalte morgenen etter fikk konstatert hva han hadde skutt, var han svært fornøyd. Dette kommer tydelig frem i samtaler tiltalte hadde med en rekke personer som han ringte opp på morgenen med opplysning om resultatet av åtejaket. Han ville dessuten sikre seg trofébilder og fikk en annen kamerat, som skulle komme og hente ham på morgenen, til å ta med skruer og drill slik at han kunne henge opp revene og ulven på veggen til åtebrakka.

Hva tiltalte tenkte og handlet utfra da han skjøt ulven, skulle senere bli et detaljert faktisk og juridisk tema i tingretten og lagmannsretten.

FJERNET SKUTT ULV, MISTET JAKTRETEN⁴

Kameraten, som skulle hente ham på morgenen, var pensjonert polititjenestemann, og han hjalp tiltalte med å fjerne ulveskrotten fra åstedet etter at bildene var tatt. De kjørte til en brakke to kilometer unna, hvor tiltalte gjemte ulven innen de dro hjem. Planen var å brenne den senere på et bål bestående av bildekk og diesel, som han skulle få fra en tredje kamerat. Før det skulle det imidlertid feires, og tiltalte kalte inn flere andre venner til lag hjemme hos seg.

Avlyttingen av tiltalte gjorde det imidlertid mulig å lokalisere åstedet og skjulestedet samme dag, blant annet ved hjelp av politihelikopter. I stedet for ulvelag hos tiltalte, ble det pågripelse og avhør hos politiet på Elverum politistasjon.

Kameraten som hadde kjørt vekk ulven, nektet først for at han visste at det var en ulv han hadde kjørt vekk. Han sa at tiltalte hadde en grønn presenning med «noe ræl i» som han ville at de tok med seg, men som kameraten aldri så innholdet av. Da han ble konfrontert med at tiltalte var pågripet, og at det var sikret bildebevis fra mobiltelefonen hans, endret han imidlertid forklaring. Han innrømmet at han visste det var en ulv han hadde fraktet i den grønne presenningen. Han fastholdt at han ikke visste noe om ulven før han kom til åteplassen for å hente skytteren, og dette ble lagt til grunn i den senere tilståelsessaken.

Straffutmålingen gikk helt til Høyesterett⁵ hvor tiltalte ble dømt til betinget fengsel i 16 dager, med tillegg av 30 000 kroner i bot og tap av jaktrett i ett år. Høyesterett uttaler at tap av jaktrett var nødvendig for å markere alvorret i å skjule resultatet av alvorlig faunakriminalitet, og at han hadde hjulpet til med å fjerne det sentrale beviset for den straffbare handlingen, selv om han ikke hadde vært med på selve jakten eller fellingen.

Tiltalte selv nektet straffeskyld og fremholdt at han trodde han hadde skutt en rev og ikke en ulv.

Kommunikasjonskontrollen mot de tiltalte ble opprettholdt også etter pågripelsen og avhøret av tiltalte om åtejaket. I avhøret ble det styrt utenom hva politiet mistenkte av andre ulovlige aktiviteter, ut fra en vurdering om at det fortsatt ville kunne være mulig å få informasjon av bevisverdi gjennom videre avlytting av miljøet i Elverum etter fellingen på åtet.

Politiets raske reaksjon etter åtejak-

ten fikk likevel så stor oppmerksomhet at personene i miljøet ble varsomme. ØKOKRIM konkluderte med at tiden var moden for å aksjonere med ordinære politimetoder i samarbeid med Hedmark politidistrikt.

POLITIAKSJON 8. APRIL 2015

Til sammen ble det pågripet 12 personer den 8. april 2015, hvorav 5 var fra Elverum, 1 fra Engerdal og 6 fra Trysil. Samtidig skulle bopelene til de siktede ransakes. Tilfeldigvis hadde politiet planlagt å utføre en større øvelse, koordinert fra Elverum, på dette tidspunktet, men i stedet for å gjennomføre øvelsen ble disse mannskapene brukt under aksjonen.

Hva gjaldt bruk av mannskaper under aksjonen, ble det satt fire polititjenestepersoner til å håndtere hvert av de 12 objektene. To hadde i oppgave å bringe den siktede inn til avhør, mens to ble igjen for å utføre ransakingen.

De siktede ble brakt til enten Elverum eller Hamar politistasjon, hvor ansatte fra ØKOKRIM gjennomførte avhørene ledet av politioverbetjent Andreas S. Mikkelsen ØKOKRIM og lokalt politi har måttet tåle mye kritikk etter aksjonen den 8. april, og i saken generelt. Det har vært fremholdt at tvangsmiddelbruken og antall politifolk var unødvendig og uforholdsmessig, særlig etter at det ble kjent at det var blitt benyttet telefonavlytting.

ØKOKRIM lytter til kritikk, men er av den oppfatning at den er uberettiget i denne saken. Det var en stor aksjon med mange objekter og personer involvert. Politiet må følge de ordinære rutiner ved aksjoner, hvor blant annet sikkerhet og andre vurderinger inngår. På en aksjonsdag er det helt vanlig at mange politifolk blir involvert over noen timer.

Til grunn for både telefonavlytting, ransaking og pågripelser ligger beslutning fra domstolen om at slik virkemiddelbruk er berettiget. Det viser først og fremst at man ikke skal behandle alvorlig miljøkriminalitet på annen måte enn annen alvorlig kriminalitet.

HENLEGGELSE AV «TRYSILSAKEN»

Som nevnt, ble til sammen 6 personer fra Trysil aksjonert mot samme dag som miljøet i Elverum. Den nærmere etterforskningen, og avhørene viste imidlertid at fem av disse ikke kunne knyttes til ulovlig jakt, og sakene ble henlagt som «intet straffbart forhold».

AVHØRENE AV DE SIKTEDE FRA ELVERUM

De fem personene ØKOKRIM hadde

⁴ Se mer om rettsbehandlingen av kameraten i MILJØKRIM: http://www.okokrim.no/miljokrim/nor/tidligere-utgaver/2_oktober_2015/artikler/fjernet-skutt-ulv-mistetjaktretten

identifisert som deltakere i jakten som munnet ut i 2-4 bomskudd på tre ulver i Letjennareviret, ble alle avhørt, og det ble raskt klart at de ikke hadde hatt anledning til å samkjøre sine forklaringer.

C Den som forklarte seg mest detaljert og mest i tråd med bevisene i saken var C, som hadde skutt mot ulvene. C stilte seg likevel uforstående til siktelsen, fordi han fastholdt at de hadde vært på revejakt, og at det var en rev han hadde løsnet skudd mot. Resten av forklaringen stemte godt overens både med bevisene i KK-materialet, og sporloggene på de beslaglagte GPS-ene. C var også den eneste av de siktede som holdt fast ved sin første forklaring til politiet gjennom flere avhør, og alle rettsforhandlingene.

A Etter at A ble konfrontert med siktelsen, og orientert om sine rettigheter i det første avhøret, nektet han å forklare seg til politiet. A forklarte likevel at bakgrunnen til at han ikke ønsket å forklare seg var at han ikke hadde skutt noen ulv, at han kun satt i bilen den dagen, og at de var på revejakt. A ble holdt varetektstfengslet på grunn av bevisforspillelsesfare, og i det andre avhøret av A den 15. april, med forsvarer til stede, erkjente han straffeskyld for å ha deltatt i forsøket på å felle ulv 2 måneder tidligere. Han forklarte at de jaktet en dag, og så etter ulvespor den påfølgende dagen.

Samtidig påpeker han at E, som var den som først sporet ulvene inn mot Bjørnåsen, ikke burde vært siktet i saken da han dro hjem før jakten på ulvene startet. A trakk denne tilståelsen i et tredje avhør 30. januar 2015, som han selv tok initiativ til.

E I det første avhøret av E forklarer han seg relativt detaljert om sine egne bevegelser den lørdagen jakten foregikk. Han fortalte at han dro inn i terrenget sammen med A, hvor de etter hvert så spor etter ulv. Både på Letjennalsvegen og senere på Kjølvegen. Her treffer de også A og C.

Han forklarte videre at han fulgte ulvesporene mot Bjørnåsen, at han verken hadde våpen eller GPS med seg, men at han hadde en jaktradio som han brukte. Han forklarte at mens han var inne i terrenget så snakket han med A på jaktradioen og fortalte ham hvor han befant seg, og hvilken vei han hadde tenkt å ta på vei hjem. E hevdet at han ikke informerte A om ulvene han hadde sett.

D Det ble til sammen gjennomført fem avhør av D, som alle var preget av en påfallende dårlig hukommelse. Det han likevel valgte

å forklare seg om var ofte sprikende fra avhør til avhør.

I det første avhøret plasserer han seg selv på Kolsætervegen i forbindelse med revejakt, og i senere avhør og i tingretten hevder han at han aldri var på Kolsætervegen, men at han dro i motsatt retning for å finne seg en revepost der etter at E hadde dratt hjem. I andre avhør har han fortalt at det var harejakt han skulle på den dagen, og at han ikke kunne huske å ha vært på revejakt den aktuelle helgen.

B I sin forklaring til politiet hevdet B at han ikke har vært med på å jakte ulv slik det sto beskrevet i siktelsen. Underveis i avhøret ble B konfrontert med egne uttalelser han hadde hatt i en telefonsamtale med F. Her forteller B om jakten, og de samtaler om hvor synd det var at G ikke hadde anledning til å delta med sine hunder. Etter dette erkjenner B straffeskyld for å ha deltatt i forsøk på ulovlig felling av ulv – en erkjennelse han trekker i forbindelse med hovedforhandlingene i Tingretten.

F Avhøret av Engerdølen, som kontaktet G for at han skulle delta i jakten på de tre grå som elverumsingene hadde innringet, ble langt. Til dels var mange telefonsamtaler å spørre om, og F var meget omfattende i sin forklaring.

Innledningsvis i avhøret forklarte F at han ikke hadde noen som helst kjennskap til jaken i Letjenna 15. februar 2015. Da F senere ble konfrontert med samtalen mellom ham selv og G i forbindelse med om G kunne tenkt seg å delta i denne jakten, innrømmet han å ha vært i kontakt med A i forkant av jakten. Han forklarte også at han kontaktet G fordi han hadde skrytt av at han hadde hunder som kunne spore ulv.

F forklarer også i dette avhøret at han oppfattet at Elverumsingene skulle jakte på ulvene, men senere bortforklarte F dette med at ordet «jakt» også brukes om trening av hund på dyrespor i situasjoner hvor hensikten ikke er å felle dyret.

GENERELT OM FORKLARINGENE

Det å stille seg uforstående til en siktelse når man konfronteres med konkrete bevis i form av samtaler man har hatt, gir ikke grunnlag for en troverdig forklaring. Avhørene av de siktede, og deres forklaringer senere, i både Tingretten og Lagmannsretten, bar derfor i økende grad preg av bortforklaringer og alternative måter å forstå innholdet i KK-materialet på.

De tiltalte forsøkte å skape et bilde av at den lokale sjargongen, macho-prat, og

skrytehistorier uten rot i virkeligheten var årsaken til at innholdet i telefonsamtalene ble misforstått. En av de siktede gikk så langt at han i Tingretten hevdet at ingen kunne stole på noe av det han sa. Det gjorde da heller ikke Tingretten da de fant samtlige, bortsett fra E, skyldige etter tiltalen.

«SPIN-OFF» SAK

Én av de pågrepne personene fra Trysil, som tidligere var dømt for ulovlig bjørnejakt, og som F ønsket skulle delta med sine hunder i under jakten på ulvene Letjenna den 15. februar 2014, ble gjenstand for etterforskning av andre jaktlovbrudd.

Etter ikraftsettelsen av kapittel 16 a i straffeprosessloven i september 2013, kan opplysninger fra en telefonavlytting benyttes som bevis for andre straffbare forhold, jf. § 216 i bokstav d).

Bevisene fra telefonavlyttingen sammen med andre bevis ga grunnlag for en lengre tiltale, herunder for bruk av jakthunder som våpen, ved at de ble lært opp, og brukt til å ta livet av byttedyr på egen hånd. Tryslingen ble dømt til 7 måneder fengsel, tap av jaktrett og rettentil å trene, føre, eller bruke hund under jakt i 5 år.⁶

TILTALBESLUTNINGEN

Førstestatsadvokat, Tarjei Istad, ved ØKOKRIM statsadvokater tok den 7. oktober 2014 ut tiltale for Sør-Østerdal tingrett mot til sammen 6 personer.

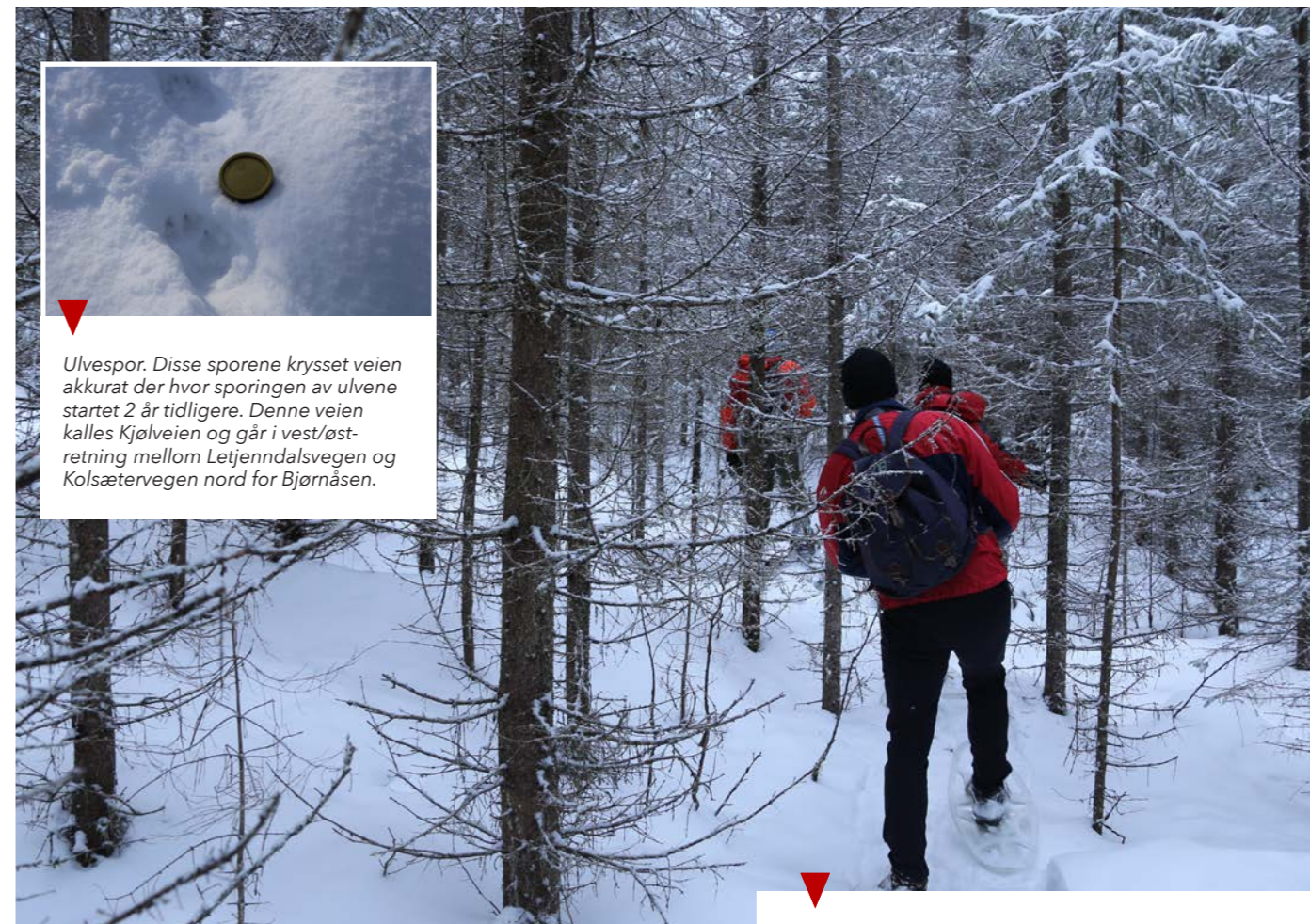
De to sentrale postene i tiltalen gjaldt forsøksjakten og felling av ulv på åte:

I Straffeloven § 152b annet ledd nr 1 jf. fjerde ledd jf. § 49 jf. § 60a for å ha forsøkt å minske en naturlig bestand av fredede levende organismer som nasjonalt er truet av utryddelse, eller medvirkning til dette, og forsøket er utført som ledd i aktivitetene til en organisert kriminell gruppe.

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette:

Lørdag 15. februar 2014 ca. kl. 1355, ved Kolsætervegen nordøst for Bjørnåsen i Elverum kommune, løsnet C flere skudd med en rifle Tikka T3 6,5x55 mot flere ulver, men traff ikke. Fellingsforsøket skjedde under jakt på til sammen tre ulver, hvor også blant andre A, D, E og B deltok hele eller deler av tiden, ved å gå etter ulvene, sitte på post, rekognosere på vei mv. F sørget på forespørsel fra A for at G skulle kunne delta på jakten med to egnede hunder, men det ble ikke noe av på grunn av forhold som ikke berodde på F.

Området er i forvaltningssonen for ulv,

Ulvespor. Disse sporene krysset veien akkurat der hvor springen av ulvene startet 2 år tidligere. Denne veien kalles Kjølvegen og går i vest/østretning mellom Letjennalsvegen og Kolsætervegen nord for Bjørnåsen.

I forkant av saken i lagmannsretten brukte vi dataene fra de beslaglagte GPS-ene til å følge den samme ruten som de som sporet ulvene 15. februar 2014 gjorde.

og forsøket på felling var ikke i henhold til lov eller vedtak i medhold av lov.

Det ovennevnte skjedde som ledd i aktivt samarbeid over tid mellom A og flere andre personer om å ta ut ulv ulovlig i Elverum kommune og omegn, særlig ved rekognosering, sporing og varsling om observasjoner av ulv og ulvespor, samt felles jakt på kort varsel ved egnede forhold.

II Straffeloven § 152b annet ledd nr 1 for å ha minsket en naturlig bestand av fredede levende organismer som nasjonalt er truet av utryddelse

Grunnlag

nr. 1 A

Fredag 14. mars 2014 ca. kl. 0100-0200, ved Pålvegen i Kråkberget på Åsta i Åmot kommune, skjøt han en ulv med ett skudd med rifle SAKO cal. 222 på ca 75 meters avstand under åtejakt på rev. Skuddet traff ulven i høyre skulder. Ca. kl 0730 skjøt han ulven med ytterligere to skudd med rifle Browning 6,5x55 på 4-5 meters avstand, hvorav ett i hodet. Ulven døde av skadene.

Området er i forvaltningssonen for ulv, og felling var ikke i henhold til lov eller vedtak i medhold av lov.

SAKSFORBEREDELSEN FOR TINGRETTE

Etterforskningen og saksforberedelsen frem til hovedforhandling i tingretten var krevende. Å sette sammen et bevisbilde bestående av flere hundre telefonsamtaler, teledata og ulike spor krever nøyaktighet og oversikt. Spesialletterforsker Joachim Schjolden renskrev alle samtaler som var aktuelle å benytte som bevis. Hvor både hedmarksdialekt og varierende lyd kvalitet gjør seg gjeldende, er dette en oppgave som krever konsentrasjon og nøyaktighet. Samtaler måtte lyttes til gjentatte ganger for å kunne nedfelle innholdet på en presis måte og med den kvalitet en rettsbehandling krever.

Det samme gjaldt sammenstilling av GPS-spor. I starten av etterforskningen ble verktøy benyttet som bare ga mulighet til å undersøke hver enkelt GPS for seg. Dette var nyttig, men tidkrevende. Det ble også en utfordring å sammenstille og planlegge hvordan de elektroniske bevisene skulle

presenteres i retten.

I forkant av hovedforhandlingen avholdt ØKOKRIM egne befaringer av skyteplassene beskrevet i tiltalen. Det ble også begjært befaring som del av hovedforhandlingen. Rekonstruksjon og befaring er viktig i alle miljøkriminalaker.

Med seks tiltalte, syv forsvarere og en rekke vitner var det viktig å forberede utspøringer og fremleggelse av bevis på en hensiktsmessig og effektiv måte.

Erfaringene fra politiaksjonen og varetektstfengslingen gjorde det nødvendig å planlegge mediehandtering og sikkerhet. Det ble blant annet varslet demonstrasjoner i forbindelse med oppstart av rettsaken, hvilket krevde ekstra beredskap for politiet i Elverum, samtidig som det var viktig å sikre publikum tilgang til saken på vanlig måte.

Tingretten ved sorenskriver Nils E. Dalseid avholdt saksforberedende møte med påtalemyndigheten og forsvarerne med fokus på en verdig og ryddig gjennomføring av en viktig sak.

TINGRETTENS BEHANDLING

Hovedforhandlingen i Sør-Østerdal tingrett startet 2. mars og ble avsluttet 16. mars 2016.

Det var mye energi i rettsal 1 fra første dag, med stort antall møtende publikum og presse. Politiet i Elverum holdt vakt utenfor rettslokalene, slik at forhandlingene kunne foregå uforstyrret.

Fra tilhørerbenken fulgte ulike grupper av interesserte med på saken, både ulvetilhengere, ulvemotstandere og andre med interesse for saken. De første dagene kunne man registrere at tilhengere og motstandere unngikk hverandre, men ikke mer enn at en kunne bomme en røyk og utveksle synspunkter på trappen i pausene. I det store og hele ble forhandlingen gjennomført på en skikkelig måte, og tross sakens alvor har det vært en god tone mellom alle aktørene i saken, ikke minst med de tiltalte.

INNLEDNINGSFØREDRAG OG PRESENTASJON AV GPS-SPOR

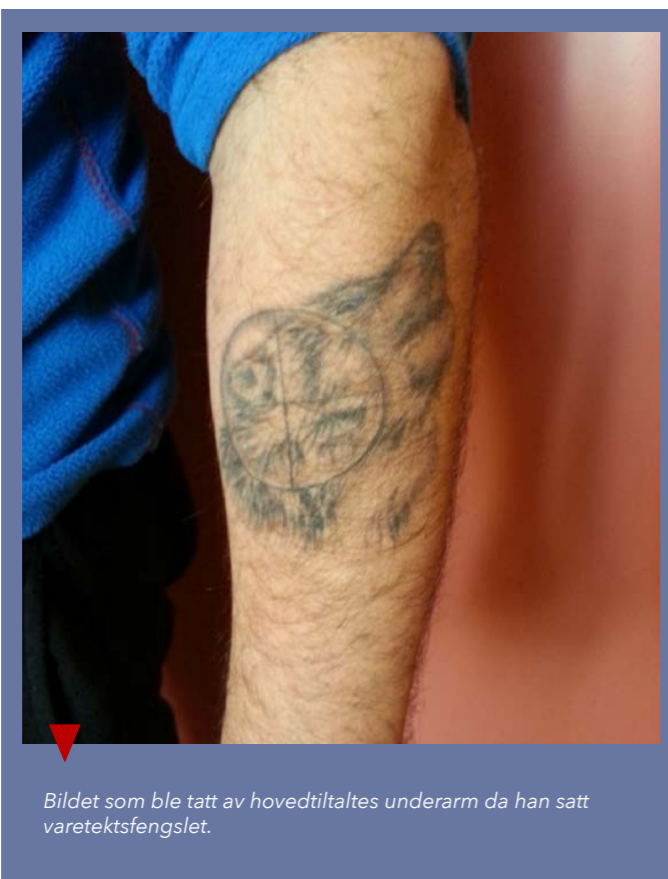
I de fleste straffesaker holder påtalemyndigheten et innledningsforedrag hvor formålet er å gi domstolens medlemmer den oversikt som er nødvendig for å kunne følge med i bevisførselen som kommer etter. Innledningsforedraget skal være kortfattet, objektivt og ikke inneholde noen prosedyre. Det fokuseres på straffverdigheten i de straffbare forholdene som tiltalen gjelder. Videre skal innledningsforedraget definere hva som er bevisemaene i saken, samt presentere sakens bevis og legge frem i hvilken rekkefølge disse vil bli ført.

Som følge av sakens art redegjorde førstestatsadvokat Istad relativt grundig for straffeloven § 152b, jf. § 60a og bevisemaene bestemmelsene reiser. De tiltaltes forsvarere samarbeidet om sine innledningsforedrag slik at felles tema ikke ble behandlet flere ganger.

Det var videre enighet om at påtalemyndigheten, før de tiltaltes forklaringer, skulle presentere hvordan bevisene fra kommunikasjonskontroll var kommet til, samt om kartgrunnlag og politiets sikring av GPS-spor fra de tiltaltes beslaglagte GPS-utstyr av merket Garmin Astro.

Presentasjonen ble gjort i vitnefor-

klaring fra spesialletterforsker Joachim Schjolden. Forsvarerne valgte under presentasjonen å gå offensivt ut mot etterforskningen og sikringen av GPS-spor. De elektroniske sporene fra GPSene var hentet ut med et generelt sikringsverktøy

Bildet som ble tatt av hovedtiltaltes underarm da han satt varetektsfengslet.

politiet bruker i mange saker. Forsvarerne mente å kunne hevde at fordi man ikke hadde benyttet GPS-leverandøren, Garmins, utstyr og personell til å gjøre dette, var sikringen ufullstendig og misvisende. Forsvaret meldte også inn et nytt vitne fra Garmin Norge som skulle vise at politiets etterforskning ikke kunne legges til grunn.

I enhver straffesak må man være forberedt på at det kommer opp problemstillinger som må håndteres underveis. Så også i denne saken.

Det var ikke noe ekstraordinært over at politiet ikke hadde benyttet programvare fra Garmin til å hente ut data fra GPSene. Uthenting av data i form av tid og sted (lengde-/breddegrad) er ikke noe man i utgangspunktet trenger spesialverktøy til.

Forsvarets ekspertvitne fra Garmin, erklarte seg også enig i dette etter at han først hadde kritisert politiets uttrekk av data fra GPSene. Det viste seg imidlertid at kritikken ikke gikk på at dataene som var hentet ut var feil, men det kunne vært hentet ut atskillig mer informasjon ved bruk av Garmins egen programvare. Stem-

ningen på forsvarerbenken vekslet samtidig over fra å være offensiv til å bli mer usikker.

Administrator, sorenskriver Nils E. Dalseide ba påtalemyndigheten om å gå igjennom GPS-enhetene på nytt sammen med vitnet fra Garmin, for å få avklart alle fakta.

Det ble besluttet gjort på to måter. For det første ble allerede sikrede datafiler undersøkt på nytt. For det andre ble det undersøkt om politiet hadde lyktes i å hente ut alle rådataene fra enhetene.

Det ble identifisert at det var mulig å gjøre ytterligere uttrekk fra enhetene, men problemet var at enhetene var levert tilbake til de tiltalte etter at datafilene var sikret første gang. De tiltalte hevdet til påtalemyndigheten at enhetene nå var kastet. Aktoratet valgte å ikke feste lit til disse utsagnene og sendte en patrulje på ny ransaking. To av fire tidligere beslaglagte GPSer ble da beslaglagt på nytt.

Den nye gjennomgangen av GPS-enhetene bekreftet, for det første, at politiets opprinnelige uttrekk var korrekte. For det andre ble helt nye spor sikret, og det ble mulig å presentere sporene på en ny måte både enkeltvis og samlet, herunder ved bruk av Google Earth. Vitnet fra Garmin Norge

forklarte seg også på nytt og bekreftet både gamle og nye GPS-spor. Sammenholdt med innholdet i avlyttede telefonsamtaler, er det liten tvil om at GPS-sporene detaljert underbygget det som ble snakket om i samtalen.

DE TILTALTES FORKLARINGER – AVSPILLING AV TELEFONSAMTALER

De tiltalte fikk anledning til å forklare seg fritt på vanlig måte før aktoratet slapp til med spørsmål. I det vesentlige holdt de tiltalte seg til sine politiforklaringer. I retten ble alle aktuelle telefonsamtaler den tiltalte hadde deltatt i spilt av som del av utspørringen. Denne vekslingen mellom å høre tiltaltes forklaring i retten og den samme tiltaltes stemme fra en samtale i sanntid, gjør inntrykk. Telefonavlytting utgjør særlig sterke bevis det er vanskelig å bortforklare. Antall ganger de tiltalte uttalte at innholdet i samtalen bare var skryptprat, sjargong og løgnhistorier, ble etter hvert påfallende. Tvert imot ga samtalen nettopp uttrykk for hva de tiltalte ønsket å uttrykke om faktiske hendelser

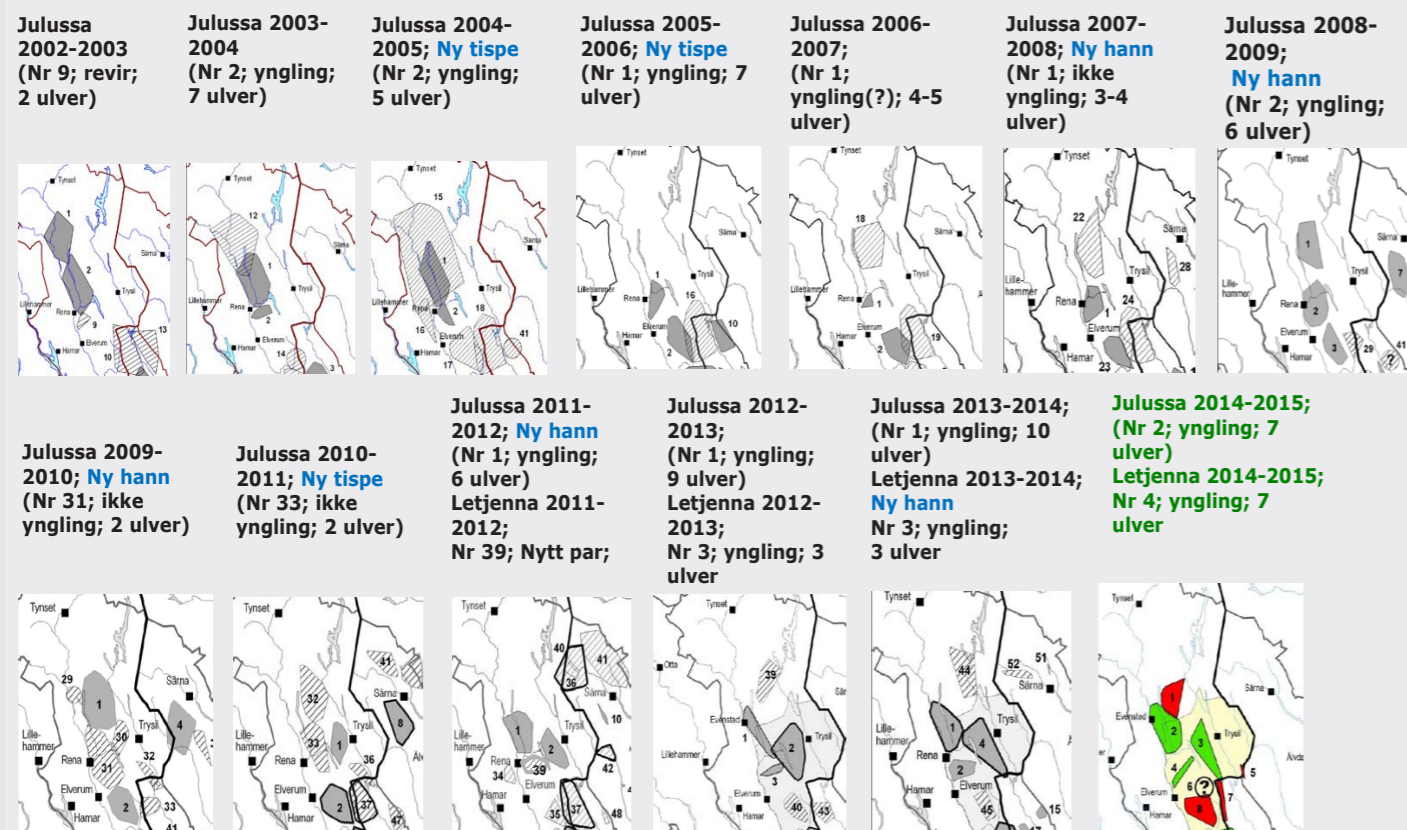

Det er brukt samme forstørrelse i kameraet som kikkertsiktet til skytteren ville gitt, og plakater 5 viser stedet hvor ulvene krysset lyslinja da de ble påskutt.

Lyslinja uten plakater. Bildet er tatt fra der hvor skuddet ble løsnet og den firkantede plakaten viser avstanden til der hvor ulvene passerte lyslinja da de ble påskutt. Det er ikke sikkert været var like godt i 2014.

Historikk Julussa / Letjenna (Rovdata)

Faktiske uttak av ulv i Julussa/Letjenna er overensstemmende med den generelle forskningen. Kilde: Rovdata

og aktiviteter.

Hovedtiltalte måtte også vise frem for retten en tatovering av en ulv på underarmen som han og en medtiltalte snakket om i en telefonsamtale. På ulven er det plassert et trådkorsrikte. Tiltalte uttrykte stolthet over tatoveringen. I samtalen ga han også uttrykk for at han ikke hadde rukket å tatovere 11 kors under som skulle markere hvor mange ulver han hadde vært med å ta ut.

BEFARING

Det ble besluttet å gjennomføre rettslig befarings både av skuddstedet for forsøksjakten og åtejakten.

Det er en utfordring å gjennomføre befarings med 21 personer på steder utenfor allfarvei. Truger og annet utstyr var innlånt fra forsvarer slik at alle kunne delta, og ikke minst stå på en slik måte at de kunne høre hva som blir sagt og forklart under befaringsen. Beslaglagte rifler benyttet på begge skuddplassene ble tatt med, og aktørene fikk anledning til å se i siktemidlene og

vurdere avstander og høre de tiltaltes forklaringer om værforhold, sikt og sine plasseringer gjennom dagen. På åteplassen ble det redegjort for treffpunkter, tidspunkter for skudd, lysforhold og fullmåneposisjoner. Rettens medlemmer fikk også et godt bilde av hvilke veier som ble holdt åpne med brøyting, og hvilke rekognoseringer etter ulv og spor som var gjort i forkant av forsøksjakten.

«FAGDAG» MED SAKKYNDIGE

Til saken var det innkalt flere fagkyndige, blant annet ulveforsker Peter Wabakken og representanter fra Rovdata, Miljødirektoratet og Veterinærinstituttet som hadde obdusert den felte ulven på åtet. Det var også oppnevnt jaksakkyndig som fulgte forhandlingen og befaringsen, og kunne uttale seg om hva slags type jakt han mente kunne være forsøkt/gjennomført.

Forsvarerne stilte også med to fagkyndige vitner, den ene med sterke synspunkter om den norske og sørskandinaviske ulvestammen, og den andre om mennes-

kers evne til å «se» det de forventer å se, og ikke det som faktisk er foran dem.

På et viktig punkt i saken kunne man konstatere at den konkrete avgangen av ulv i reviret (Julussa/Letjenna) – som forsøksjakten rettet seg mot, stemte godt med forskningen som har vist at ulv og alfadyr forsvinner uten at avgangen kan forklares med naturlige faktorer. I perioden 2002 til 2014 har det hvert år, eller annethvert år, blitt borte et alfadyr fra Julussa-/Letjennareviret, enten hannen eller hunnen. Dette er en dødelighet som ikke kan forklares på annen måte enn ulovlig uttak.

TINGRETTENS DOM

Tingretten avsa enstemmig dom 20. april 2015.⁷

Dommen på 130 sider går grundig igjennom de juridiske utgangspunktene og bevisene i saken.

Innledningsvis tar tingretten for seg telefonavlytting som bevismiddel og konklude-

rer med at gjengivelse av avlyttede samtaler i utgangspunktet er presise tidsnære bevis av stor vekt;

Telefonavlytting, som foretatt i vår sak, gir tidsnære bevis i forhold til de handlinger tiltalen gjelder. Begivenhetsnære bevis er som sådan heller ikke i samme grad gjenstand for feilkilder som inntreffer ved at tiden går (så som f.eks. erindringsfor-skyninger, hukommelsessvikt eller bevisst uriktige forklaringer) slik som enkelte typer bevis som i tid ligger langt unna de handlinger og hendelser som søkes opplyst.

Flere av de telefonsamtalene som er blitt presentert i retten inneholder til dels presise gjengivelser av et faktum, som f.eks. deltakers navn, møtesteder, stedsbetegnelser, retningsangivelser, avstander, betegnelser på dyr, omtale av antall dyr og beskrivelser av detaljerte hendelsesforløp både kort etter at noe skjer og en tid etter at noe har skjedd. Det er etter rettens vurdering generelt ikke helt uvanlig å overdrive litt eller å "skrøne" på enkelte punkter. Retten må således ta høyde for dette fenomenet i forbindelse med jaktmiljøet også denne saken. Det er etter rettens syn imidlertid en vesentlig forskjell på det å "skrøne" på seg et større antall felte vilt og/eller felte vilts størrelse, enn det er å "skrøne på seg" et konkret og detaljert hendelsesforløp.

Tingretten konkluderte tilsvarende om GPS-spor som har blitt lagret i GPS-utstyr uten mulighet for brukeren til å påvirke dataene i ettertid.

For begge typer av bevismidler understreker likevel tingretten at både telefonavlyttede samtaler og GPS-bevis, i tråd med vanlige prinsipper, må vurderes kritisk og i en helhetlig sammenheng, jf. Rt-2005-1353. For alle bevismidler må man ha for øye at de etter sin art kan være så vel frifinnende som fellende.

I motsetning til hva lagmannsretten skulle komme til å gjøre, vurderte tingretten forsøket og uttaket av ulv i tiltalens post I og II i sammenheng. I vurderingen av spørsmålet om ulovlig uttak av enkelttyr er egnet til å påvirke og minske ulvebestanden i Norge uttaler tingretten blant annet:

Man må etter rettens syn se hen til måten uttaket av ulven på åta og fellingsforsøket den 15.02.14 skjedde på. Når det gis fellingstillatelse på en fredet ulv foretas det vanligvis i forkant en meget grundig vurdering av betydningen av uttak av dette konkrete individet for muligheten til å nå forvaltningsmålene. Heller ikke i en slik situasjon vil man alltid ha et komplett

informasjonsgrunnlag om individet, men foretas en faglig vurdering på basis av den ganske omfattende kunnskap man generelt har om ulvestammen. Det foretas således en konkret og individuell vurdering av uttakets betydning for forvaltningen av ulvestammen. Når enkeltpersoner eller grupper driver sin egen bestandsregulering (impulsivt eller systematisk) er uttaket av individene ikke vitenskapelig vurdert eller bestemt, men styrt av hvilke individer man kommer på skuddhold av eller på annen måte kan få tatt livet av. Det er da kun tale om "targets of opportunity", og ikke om faglig vurderte uttak der konsekvensene er nøye vurdert. Den eller de som etter egen beslutning feller eller jakter på fredet ulv, vil f.eks. ikke ha kunnskap om det konkret er tale om ulv i en ynglende familie (alfadyr mv), i et revir (revirmarkerende dyr), eller om det f.eks. er tale om streifende dyr. Konsekvensene av uttaket kan for stammen/bestanden bli meget forskjellig.

Tingretten konkluderte med at straffeloven § 152 b kom til anvendelse for begge poster.

Tingretten konkluderte også entydig med at de involverte personer inngikk i en organisert kriminell gruppe som samarbeidet om ulovlig uttak av ulv, jf. straffeloven § 60a. Retten la vekt på bakgrunn og forberedelser til jakten den 15. februar 2014, løpende samordning og samarbeid om rekognosering, sporing og lokalisering. I tillegg ble det lagt vekt på samarbeidet og fysisk tilrettelegging mellom ulike personer og varigheten i deltakernes aktiviteter med sikte på felling av ulv.

POST I – FORSØKSJAKTEN – FEM DOMFELLELSER, ÉN FRIFINNELSE

Tingretten gjør en grundig bevisvurdering for hver enkelt tiltalt under post I. For fire av de tiltalte er tingretten ikke i tvil om at de deltok i planlagt og organisert ulvejakt som endte i et forsøk på felling på langt skuddhold den 15. februar 2014.

For én av de tiltalte konkluderte tingretten med frifinnelse etter en konkret bevisvurdering. Tingretten viser blant annet til at vedkommende ikke lenger befant seg i området da skuddene etter ulvene ble løst, og at hans tilknytning til aktiviteter i forkant heller ikke kunne bedømmes som straffbar medvirkning.

Den siste tiltalte som ikke deltok selv under forsøksjakten, ble dømt for medvirkning. Tingretten domfelte han for å ha planlagt og tilrettelagt for at en person med spesial-

trente hunder skulle kunne delta.

POST II – FELLING PÅ ÅTE – FORSETTLIG OVERTREDELSE

Fellingen av ulven under åtejakten drøftes i likhet med post I inngående av tingretten. Hovedspørsmålet var hvorvidt tiltalte registrerte at det var en ulv han skjøt på og om han opptrådte forsettlig. Skyldgraden har betydning for straffutmålingen.

Tiltalte fastholdt at han trodde han skjøt en rev. Retten festet ikke lit til dette, og gjorde en helhetlig vurdering av flere tidsnære bevis før og etter at ulven ble skutt. Retten så fellingen i sammenheng med forsøksjakten en måned tidligere, og at hans uttalelser etter fellingen var overensstemmende med hans syn på å skyte mot et dyr som faktisk kan være en ulv. Retten konkluderte derfor med at hovedtiltalte holdt det for mulig at det var en ulv som var på åtet, og valgte å skyte med den muligheten for øyet.

STRAFFEUTMÅLING

Tingretten anså ubetinget fengsel i 1 år og 8 måneder for den hovedtiltalte som passende straff, med tillegg av 5 års tap av jaktrett. Den tiltalte skytteren fikk straffen fastsatt til 1 års fengsel og 3 års rettighetstap, mens de to øvrige som deltok i jakten, fikk utmålt straff til 10 måneder fengsel og 3 års rettighetstap. Den siste tiltalte som medvirket til jakten, fikk utmålt straff til 6 måneders fengsel og 2 års tap av jaktrett.

ANKE OG SAKSFORBEREDELSE FOR LAGMANNSRETTE

Alle de domfelte påanket tingrettens dom. Påtalemyndigheten valgte ikke å påanke frifinnelsen av den ene tiltalte.

Under saksforberedelsen ble det spørsmål om det skulle oppnevnes lagrette (jury) under ankeforhandlingen, eller om saken skulle gå for ordinær meddomsrett. Forsvarerne mente at saken måtte gå for jury ettersom strafferammen i tiltalen var forhøyet til 11 år ved bruk av § 60a. Det ble vist til hensynene som ligger til grunn for straffeprosessloven § 321, jf. § 352 første ledd. ØKOKRIM var av den oppfatning at bruk av § 60a ikke medførte oppnevning av lagrette, jf. straffeprosessloven § 352 tredje ledd.

Lagmannsretten valgte å avsi egen beslutning om dette spørsmål under saksforberedelsen, hvor lagkonklusjonen ble at saken skulle gå for ordinær meddomsrett. En av lagdommerne ga likevel under forberedelsen og i avgjørelsen uttrykk for tvil om dette var korrekt forståelse av prosesslovgivningen og hensynene bak

juryordningen. De tiltalte anket spørsmålet til Høyesteretts ankeutvalg som i avgjørelse 25. august 2015 enstemmig fant det klart at anken ikke kunne føre frem.⁸

For øvrig ble saken henvist til ankebehandling i tilnærmet samme stilling som den sto i for tingretten, med unntak av enkelte våpenposter.

ANKEFORHANDLINGEN I EIDSIVATING LAGMANNSRETT

I tingretten ble saken gjennomført på ordinær måte med papirutdrag og fremleggelse av bevis i dokumentform. Samtidig utgjorde avspilling av avlyttede telefonsamtaler, bilder og kartoversikter en viktig del av bevisføringen, hvilket ble gjort over høytaler og bruk av felles storskjerm. Det forelå også avskrift av alle avspilte samtaler som partene i retten kunne følge.

I saker med mange tiltalte og ikke minst stor publikums- og medieinteresse, er det en utfordring å presentere et sammensatt bevisbilde med kun henvisning til papirdokumenter. Det tar tid å få alle aktører til å slå opp på samme side, gjøre kryssreferanser og ikke minst holde alles oppmerksomhet på det som gjennomgås. Publikum blir kun henvist til å høre hva som blir sagt uten å kunne se innholdet i dokumentene det henvises til.

De to-tre siste årene har ØKOKRIM vært pådriver for å gjennomføre større straffesaker heldigitalt. Det innebærer at rettssalen rigges med en skjerm til hver aktør, hvor skjermene styres fra én datamaskin (Master PC). Det forberedes ett felles faktisk utdrag (Masterfil) og juridisk utdrag heldigitalt med programvaren Adobe Acrobat Pro. I tillegg tilbys alle aktører en personlig arbeidskopi av Masterfilen som kan slås opp i og innarbeides med egne notater. Aktoratets bisitter i retten slår opp i Masterfilen på vegne av alle, slik at man raskt kommer til samme side, og med oppmerksomheten der den skal være. Markeringer av dokumentert materiale gjøres også i felleskap, og markeringene distribueres til alle aktører ved endt rettsdag slik at alle vet hva som er bevisført og ikke. Dette skaper god notoritet, reduserer muligheten for misforståelser og unødvendige gjentakelser.

I tillegg til aktørenes skjermer, settes opp

en storskjerm rettet mot publikum og pressebenken, slik at tilhørere kan følge forhandlingen på en helt annen måte enn tidligere. Ved bruk av skjermer i retten kan man også raskt skifte mellom avspilling av lyd, fremvise digitale kart, bilder og avspille filmbevis med en oppløsning og betryg-

Under forberedelsene til befaringen ble det observert ulvespor som krysset Kjølvegen på nøyaktig samme sted hvor sporingen av ulvene hadde startet 2 år tidligere. Foto: Joachim Schjolden

gende presentasjon for alle. I vitneboksen gis også tilgang til pekeverktøy slik at forklaringene blir mer spisset og hensiktsmessig for alle som følger med.

I saksforberedende møte for lagmannsretten ble partene enig om å gjennomføre saken digitalt, hvilket ble hensiktsmessig for alle parter.

Saken gjennomført med de samme elementer som for tingretten, med full ny bevisprøving. Utfordringene ØKOKRIM fikk vedrørende presentasjonen av GPS-spør i tingretten, fikk en annen behandling i lagmannsretten. I lagmannsretten tok påtalemyndigheten i bruk dataverktøy som i større grad enn i tingretten var egnet til å sammenstille spor og gjøre analytiske fremvisninger i retten av bevegelsene til den enkelte beslaglagte GPS.

I lagmannsretten ble det også rettet atskillig fokus på bevegelser og samtaler dagen etter forsøksjakten, hvor de samme GPSene var i bruk i det samme området i søk etter ulvene fra dagen før.

GPS-sporene sammenholdt med de tiltaltes egne forklaringer og innholdet i telefonsamtaler og tekstmeldinger ble viktige bevis for lagmannsretten. Dette kommer tydelig fram av lagmannsrettens beskrivelse av faktum og bevisvurdering, ikke minst i flertallets begrunnelse for domfellelse av en av de tiltalte.

ØKOKRIM tok også med seg erfaring fra befaringen i tingretten. Til rettsbefaringen i lagmannsretten ble det blant annet satt opp plakater med avstandsmarkeringer for hver 100 meter. En av de tiltalte, skytteren, hadde i tillegg med seg en helfigur av både ulv og rev som ble plassert ut for demonstrasjon av hva som kunne observeres i kikkertsiktet. Skytteren erkjente at han hadde avløst skudd og hvorfra, men fremholdt at han hadde vært på revejakt og skutt etter rev på langt kortere hold enn tiltalens beskrivelse av skudd mot tre ulver på ca. 400 meter.

En stor forskjell fra behandlingen i tingretten var publikumsinteressen. I lagmannsretten var det stort sett bare pressen som fulgte saken, men også de med atskillig lavere intensitet og representasjon enn i første instans.

EIDSIVATING LAGMANNSRETTS DOM

Eidsivating lagmannsrett avsa dom 5. april 2016.⁹

Dommen er grundig og detaljert i beskrivelse av faktum og i sine vurderinger. Lagmannsretten konkluderte med domfellelse, som i tingretten, men ikke på grunnlag av overtredelse av straffeloven § 152 b.

Lagmannsretten anså at ulven var utrydningstruet i Norge, men likevel ikke at «minske»-vilkåret var oppfylt. Etter lagmannsrettens syn var ikke ulvestammen i Norge fåtallig nok til at ulovlig uttak av en til tre ulver var tilstrekkelig til å omfattes av straffeloven § 152b. Lagmannsretten vurderte vilkåret slik at: "for å falle inn under «minske», må en bestandsreduksjon minst være så omfattende at den realistisk sett på sikt kan tenkes å ha en negativ innvirkning på bestandens mulighet til å unngå utryddelse."

Retten nedsubsumerte derfor overtredelsene til forsettlig overtredelse av naturmangfoldloven § 75 jf. § 15 som har 3 års strafferamme.

Nedsubsumsjonen fikk den følge at straffene ble satt vesentlig ned som følge av forskjellen i strafferammen. I tillegg konkluderte lagmannsretten, under dissens, at organiseringen av jakten og opptakten til den ikke var av en slik art at straffeloven § 60a kom til anvendelse. Dette fikk også

vesentlig følge for straffeutmålingen.

Hovedtiltalte fikk sin straff redusert fra fengselsstraff i 1 år og 8 måneder i tingretten til 9 måneder. Tap av jaktretten i 5 år ble opprettholdt.

De øvrige tiltalte fikk tilsvarende reduksjoner, skytteren likevel noe strengere på grunn av uforsvarligheten som lå i å løse skudd på 400 meters hold. Alle ble idømt tap av jaktrett i 3 år.

For den siste tiltalte som bare var tiltalt for medvirkning til forsøksjakten, fikk nedsubsumsjonen en uheldig konsekvens. Naturmangfoldloven ble endret i 2009 og lovteknikk ble straffbar medvirkning ikke tatt med i straffebestemmelsen i § 75 med henvisning til at ny straffelov (2005) § 16 skulle gjelde generelt for alle spesiallover. Straffeloven av 2005 ble som kjent ikke satt i kraft før i oktober 2015. Det har hatt den konsekvens at medvirkning til overtredelse av naturmangfoldloven i praksis har vært avkriminalisert i en periode mellom 2009 og 2015. Medvirkeren måtte derfor frifinnes for sitt bidrag til forsøksjakten i post I som følge av manglende straffehjemmel, jf. grunnloven § 96.

Lagmannsretten konkluderte også annerledes i sin vurdering av hovedtiltaltes subjektive skyld for felling av ulv på åte under tiltalens post II. I motsetning til tingretten, mente lagmannsretten at det ikke kunne legges til grunn at tiltalte, ut over rimelig tvil, i skuddøyeblikket holdt det for mulig at dyret han skjøt på var noe annet enn en rev. Lagmannsretten konkluderte likevel med at han handlet uaktsomt, og domfelte ham for grov overtredelse av naturmangfoldloven for ikke å være sikker på hva han skjøt på..

ANKEN TIL HØYESTERETT

Det ble tidlig klart for ØKOKRIM at saken lå til rette for anke til Høyesterett etter avgjørelsen til lagmannsretten. Det gjaldt særlig lagmannsrettens lovanvendelse og nedsubsumsjon fra straffeloven § 152b til overtredelse av naturmangfoldloven § 75, jf. § 15 med 3 års strafferamme.

Det var ØKOKRIMs oppfatning at dersom ikke straffeloven § 152 b kunne benyttes i ulvesaken, ville bestemmelsen i realiteten være uten betydning i de fleste alvorlige faunasaker.

Ved anke til Høyesterett må man gjøre noen valg. Påtalemyndigheten sto i en situasjon hvor man var uenig i lagmannsrettens lovanvendelse om miljøkriminalitetens generalklausul, dissens om bevissspørsmål,

herunder utgangspunktene for å anvende straffeloven § 60a. ØKOKRIM var uenig i lagmannsrettens vurderinger, men valgte å avgrense anken til hovedspørsmålet om lovanvendelsen under post I (forsøksjakten) og i forlengelsen, utmålingen av den samlede straffereaksjonen.

Beskrivelsen av faktum og lagmannsrettens bevisvurderinger var kommet presist til uttrykk i lagmannsrettens dom. Det var således grunnlag for å be om at Høyesterett avsa ny dom, jf. straffeprosessloven § 345 andre ledd.

HØYESTERETS DOM - LOVANVENDELSEN

Høyesterett kom enstemmig til at ØKOKRIMs anke måtte føre frem.

Førstvoterende, dommer Bårdsen, tar utgangspunkt i at ulvepolitikk bygger på ønsket om å opprettholde en liten, men livskraftig bestand i avgrensede geografiske soner. I disse særskilte forvaltningsområdene for ulv skal antallet holdes innenfor det fastsatte bestandsmålet, som i perioden 2004 til 2015 var tre årlige helnorske ynglinger. Høyesterett legger til grunn at det på gjerningstiden for post I var færre enn 50 helnorske ulver.

Høyesterett trekker opp rammen for vurderingen av lovanvendelsen med følgende:

[...] det er delte meninger om grunnlaget for, og innholdet i, den norske ulvepolitikken. Og det er ulike syn på om de lokalsamfunnene som pålegges å leve med ulv i sine nærrområder, påføres en urimelig belastning. Ulveforvaltning i Norge er i det hele både vanskelig og omstridt. For å begrense den fare en ulvebestand i Norge utgjør for husdyr, og for også ellers å ivareta lokalbefolkningens interesser, har de politiske myndigheter funnet å burde avgrense ulvens leveområder og å holde den norske ulvebestanden så liten at den må bedømmes som utrydningstruet. Det er denne status, og den rovdyrpolitikken dette er utslag av, som er utgangspunktet ved anvendelsen av straffeloven § 1902 § 152b andre ledd nr. 1.

Høyesterett drøfter deretter de enkelte vilkårene i straffeloven § 152 b ut ifra ordlyden og forarbeidene og konkluderer i premiss (32):

Lagmannsrettens lovtolkning har derfor, så vidt jeg har kunnet se, ikke støttet i lovens ordlyd eller i forarbeidene.

Høyesterett avviste også forsvarernes

anførsler om at lisensjakt på ulv på grunnlag av tillatelse fra myndighetene, måtte medføre en innskrenkende tolkning av § 152b (i den forstand at straffebudet bare kan ramme fellinger som det heller ikke kunne ha vært gitt lisens til). Lovlig lisensjakt rammes uansett ikke av straffeloven § 152b.

Høyesterett slår videre fast at vurderingen av om en art er utrydningstruet skal knyttes tett opp til den norske Rødlisten utarbeidet av Artsdatabanken. Den norske Rødlisten tar hensyn til at den norske ulvestammen er en del av den sørskandinaviske bestanden biologisk og genetisk. Høyesterett forkastet anførselen om at en felling ikke minsker den norske bestanden, ettersom denne ville kunne opprettholdes av ulver som kommer over grensen fra Sverige og etablerer seg i Norge;

[...] jeg kan ikke forstå at dette kan få betydning for spørsmålet om den norske bestanden «minsker» dersom en eller flere ulver tas ut. Dette er en bruttostørrelse knyttet til den ulovlige fellingen isolert sett og idet den skjer, ikke til netto bestandsendring over en gitt periode.

NY DOM I HØYESTERETT FOR FIRE TILTALTE

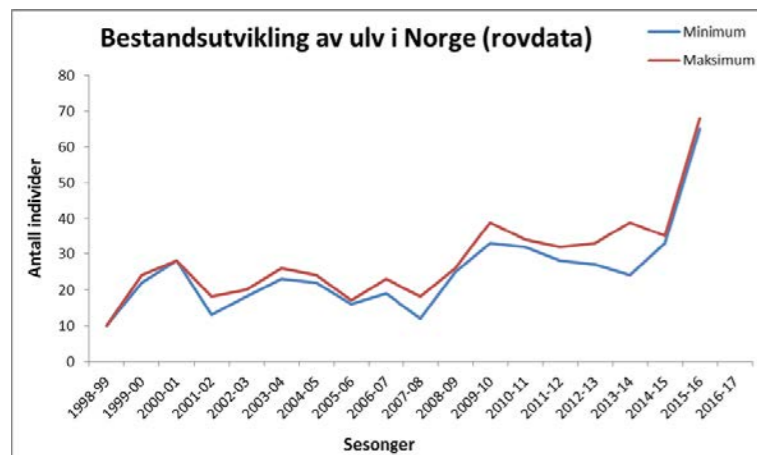
De senere år har Høyesterett vært restriktive med å avsi ny dom i Høyesterett, jf. straffeprosessloven § 345. Høyesterett uttaler at dette bare kan skje innenfor rammene av grunnlovens § 95 og EMK artikkel 6 nr. 1 med henvisning til Den europeiske menneskerettsdomstolens avgjørelse i Botten mot Norge.

Høyesterett konkluderte med at lagmannsrettens inngående beskrivelse av saksforholdet ga fullt forsvarlig grunnlag til å ta stilling til at fire av de tiltalte har gjort seg skyldige i straffbart forsøk på overtredelse av straffeloven § 152 b andre ledd nr. 1 og ta stilling til reaksjonsspørsmålet.

For den siste tiltalte som ble frifunnet i lagmannsretten, konkluderte Høyesterett med at det ikke var tilstrekkelig avklart til å avsi ny dom på grunnlag av straffbar medvirkning. Isteden ble lagmannsrettens frifinnelsesdom opphevet.¹⁰

STRAFFUTMÅLINGEN

I forlengelse av flere tidligere avgjørelser uttaler Høyesterett at straffenivået for miljøkriminalitet er justert opp i tråd med lovgivers signaler. Myndighetenes miljøforpliktelser etter § 112 i Grunnloven som begrunnelse for et skjerpet straffenivå nevnes også.

I forkant av saken i lagmannsretten brukte vi dataene fra de beslaglagte GPS-ene til å følge den samme ruten som de som sporet ulvene 15. februar 2014 gjorde.

I den konkrete vurderingen fremhever Høyesterett:

Ved straffutmålingen i saken her, legger jeg vekt på at jakten var planlagt og godt organisert, at formålet var å ta ut en gruppe på tre dyr, hvor to av dem var et par, og at jakten fant sted i yngletiden. Forsøk straffes mildere enn fullbyrdet forbrytelse, jf. straffeloven § 51. Det må uansett ha betydning for straffen at ingen ulver ble felt. Men jeg vil samtidig si at når forsøket består i en organisert og langvarig jakt, er den enkelte deltakers straffeskyld nokså uavhengig av om laget samlet sett klarer å komme til felling.

I vurderingen av den enkelte tiltalte, konkluderer Høyesterett med straffereaksjoner fra 1 år til 120 dager i fengsel med tillegg av 3 års rettighetstap. Høyesterett tok utgangspunkt i 5 års rettighetstap for alle, men satte den ned til 3 år da det ble tatt hensyn til at de domfelte var gitt informasjon som feilaktig gav dem inntrykk av at deres rett til jakt og fangst var suspendert i påvente av rettskraftig dom.

Samlet sett har Høyesterett avsagt en prinsipiell avgjørelse med en følbar reaksjon for planlagt og organisert forsøk på ulovlig felling av ulv.

MEDIEDEKNINGEN

Rovdyrkonflikten og ulvesaken har fått stor oppmerksomhet i nasjonale og lokale media. Det er sterke meninger og ulike interesser som gjør seg gjeldende.

En sak som ulvesaken kan lett bli en sak om for eller imot ulv. Fra ØKOKRIMs ståsted er dette en avsporing. Saken handler om illegal jakt på ulv. Til tross for enkelte unntak, sitter ØKOKRIM igjen med det hovedinntrykket at heller ikke motstanderne av ulvesonen og forekomst av ulv i norsk fauna opplever det akseptabelt at ulv jaktes og tas ut illegalt.

Det er uttrykk for en ukultur som er svært

uheldig i et lokalmiljø og som setter til side alle demokratiske prosesser.

Lokalavisen Østlendingen fulgte ulvesaken særlig tett. I etterkant av politiaksjonen den 8. april 2015 viste deknningen også at avisen hadde detaljinformasjon og opplysninger som tilsa at avisen hadde fått tilgang til straffesaksdokumentene. Det ble også fremsatt påstander om dette, uten at det her lyktes ØKOKRIM å avklare hvordan avisen hadde fått slik tilgang.

Det er viktig at media skriver om saker og er kritiske til det som fremkommer under en etterforskning og rettsbehandling. Det er likevel svært problematisk, sett fra påtalemyndighetens syn, når pressen besitter taushetsbelagt informasjon og benytter dette som kildegrunnlag, samtidig som politi og påtalemyndighet etterforsker saker. Det svekker både rettsikkerheten til de mistenkte, og politiets mulighet til å oppklare saken.

Problemstillingen ble også adressert i retten av sorenskriver Nils E. Dalseide. Pressens rett til å være tilstede og referere fra saken er hovedregelen, men det kan bli problematisk for alle aktører når pressen fortløpende, og med tilgang til alle sakens papirer, omtaler saken i slik detalj at det kan påvirke vitner som enda ikke har vært inne til forklaring, gjennom det som refereres i avisen. I en rettstat er det viktig å minne om, og holde fast ved, at det er kun hva som fremkommer av bevis under rettsforhandlingen som kan legges til grunn for domfellelse eller frifinnelse.

AVSLUTNING

Foruten den viktige avklaringen at illegal jakt på ulv rammes av straffeloven § 152 b, har saken en annen viktig prinsipiell side. Illegal jakt på ulv er like mye et spørsmål om opprettholdelse av lov og orden som alvorlig miljøkriminalitet.

Siden opprettelsen av ulvesonen har det

ikke vært noen reell forvaltning av ulv i sonen på grunn av illegal jakt. Først etter oppklaringen av ulvesaken har bestanden av ulv i ulvesonen hatt en (normal) utvikling hvor forvaltningen kan gjøre vurderinger av hvordan sonen fungerer og hvordan eventuelt uttak skal skje i henhold til lovverk og politiske avtaler i blant annet rovdyrforliket.

Forvaltningen av ulv har blitt krevende politikk, lokalt og nasjonalt, etter ulvesaken i straffespolet. Det er et resultat ØKOKRIM er stolt av. Forvaltningen av ulv hører hjemme innenfor lovverket og demokratiske prosesser, ikke i lukkede, illegale jaktmiljøer.

HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE

Illustrasjon: Viggo Ree

HUBROEN SPØR

1. Hva er et åtseldyr?

1. Et dyr som bare spiser levende føde
2. Et dyr som spiser opp rester av døde dyr
3. Et dyr som ikke spiser noen ting

Hvor gammel kan en vill bjørn bli?

1. 25-30 år
2. 10-15 år
3. 3-5 år

3. Hva ble trolig Norges eldste jerv som bodde i Bymarka i Trondheim kalt?

1. Vaffeljerven
2. Jervine
3. Jervtrud

4. Hvor kommer genene til ulven som er i Norge opprinnelig fra?

1. Argentina og Peru
2. Finland og Russland
3. Japan

5. Hvor mange egg legger normalt kongeørnen?

1. 2 egg
2. 8 egg
3. 14 egg

Send inn svarene dine til ii@fvr.no med navn og adresse. Merk emnefeltet "Hubroen spør". Vi trekker ut en vinner som vil få en premie i posten. Vi gratulerer Linnea, 8½ år, med alle riktige forrige gang. En premie vil komme i posten!

Spurvehauken 2018 Linnea 8 år

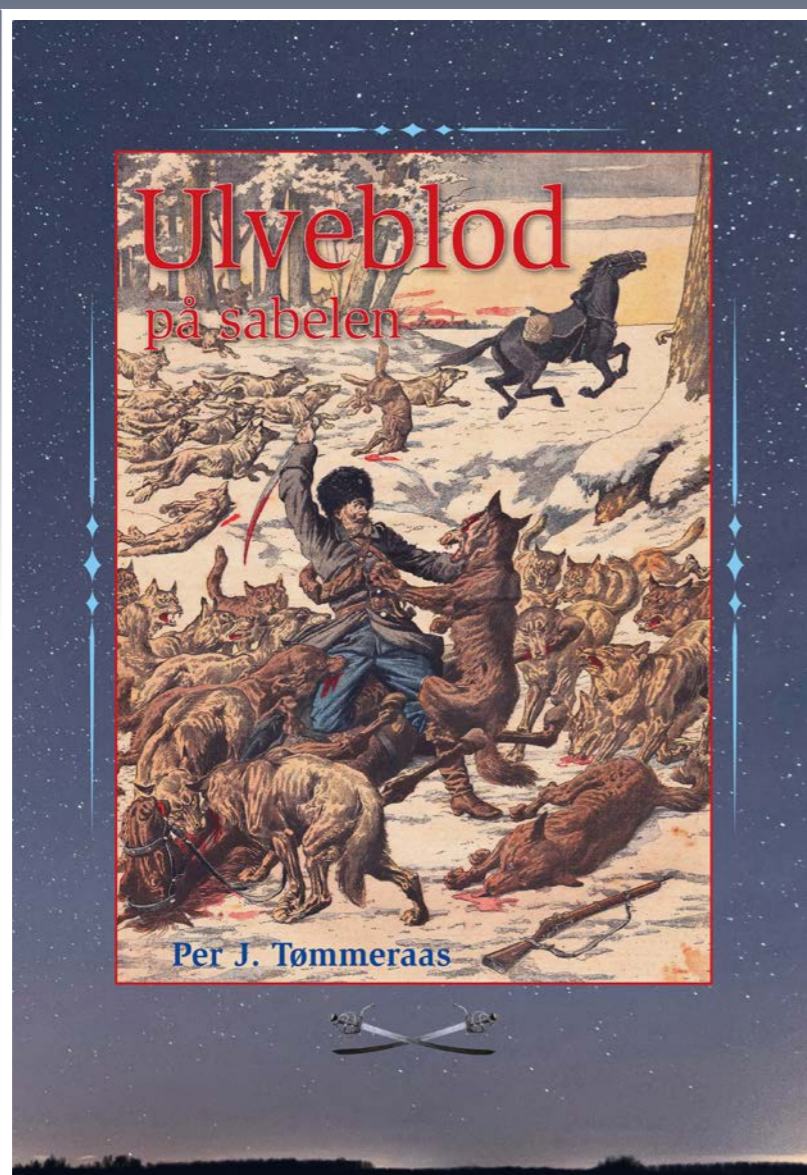

SPURVEHAUK
av Linnea, 8 år

VI VIL HA TEGNINGER!

Til neste nummer så vil vi gjerne ha en tegning som du har laget. Det må være av et rovdyr eller en rovfugl. Vi trekker ut en tegning som trykkes i neste blad. Send tegningen til: Foreningen Våre Rovdyr, Postboks 195, 2151 Årnes.

Lykke til!

DEN VIKTIGSTE ULVEBOKEN I NORGE GJENNOM TIDENE HAR KOMMET.

PER JOHAN TØMMERAAS' *ULVEBLOD PÅ SABELEN* BRINGER TRADISJONELLE FORESTILLINGER INN I ET NYTT OG GJENNOMGRIPENDE PERSPEKTIV

AV VIGGO REE

Da zoologen og bygdebokforfatteren Per Johan Tømmeraas i 1997 fullførte sitt bokprosjekt Ørnen – en barnerøver tok han straks fatt på en ny litterær utfordring som skulle bli en særdeles arbeidskrevende og langvarig prosess. Etter å ha vokst opp i Leksvik i Nord-Trøndelag hadde han naturlig nok blitt flasket opp med sagnet om soldaten Anders Solli (Sollien) som i 1612 skal ha blitt drept av ulver i bygda. Tømmeraas hadde både interesse av og kvalifikasjoner for å kunne fordype seg også i denne historien.

I løpet av de siste 20 årene har Tømmeraas brukt tilsammen rundt 12 år på ulveboken. Gjennom de øvrige åtte årene arbeidet han med to av bygdebøkene i Lexviken-serien. De ble gitt ut i henholdsvis 2001 og 2007.

MINNESMERKENE PÅ KORSEN

Av bautaeene som er reist i Norge grunnet det man henfører til tap av menneskeliv grunnet ulv er minnesmerket i Leksvik det mest kjente. Den står på et sted kalt Korsen, som er et myrområde om lag sju kilometer nord for Leksvik sentrum – mellom Dalbygda og Markbygda. Dagens bauta ble reist for 88 år siden. Få er klar over at en annen bautastein sto på Korsen 30-35 år før 1929 – og før den tid var det et trekors på stedet. Tømmeraas er den første som har skaffet til veie og offentliggjort et fotografi av den første minnesteinen. Den befant seg på stedet da den første trykte beretningen om Anders Solli og ulvene kom i 1899.

SOLDATHISTORIENE

Tømmeraas har gjennom flere tiår søkt etter skriftlige kilder for å kunne danne seg et bilde av hvordan soldatsagnet har oppstått og vandret gjennom århundrene. Det er her dette arbeidet skiller seg fra alle andre beretninger om Solli-historien. Ingen andre har gått så grundig inn i denne materien som Tømmeraas. De fleste som har befattet seg med temaet har skrevet av andre forfatters arbeid og valgt lettvinde forklaringer og framstillinger. Tømmeraas tar oss i sin bok med på en fengslende reise gjennom litteraturen der han har funnet hele 15 historier om ulvedrepte soldater (et par var jegere) bare i Fennoskandia – sju fra både Sverige og Norge samt én fra Finland. I boken er hver av de 15 soldathistoriene behandlet i separate kapitler. Den eldste skriftlige kilden stammer fra Sverige i 1830. Deretter fulgte det to til fra vårt naboland i henholdsvis 1842 og 1886. Første norske soldathistorie kom på trykk i 1891. Den skriver seg fra Buskerud. Skildringen av Solli-sagnet kom altså først i 1899. Forfatteren var nevøen til læreren, kirkesangeren og bibliotekaren Lars Grande fra Leksvik, som forfattet Solli-visa rundt 1850. Den ble trykket for første gang i sin helhet i et julehefte i 1901. At utgangspunktet for beretningen om soldaten i Leksvik kun var et poetisk produkt er det ingen som tidligere har kjent til.

VALGET AV ÅRET 1612

Grandes Solli-vise for snart 170 år siden og hvilke inspirasjonskilder han må ha hatt for

sin diktning har Tømmeraas skrevet utførlig om i sin bok. To av soldathistoriene var offentliggjort før Grande skrev sin vise. At han må ha hatt kjennskap til minst en av disse skriftlige kildene er forståelig grunnet hans posisjon som lærer og bibliotekar. 1612 var et ærerikt år i norsk historie. En av begivenhetene var at bøndene nedkjempet skottehæren ved Kringen i Gudbrandsdalen. Detaljer om slaget i Zinclars vise går igjen i Grandes vers om Anders Solli. Det var nok flere grunner til at Grande valgte dette årstallet i sitt visedikt. Dersom han hadde hatt kunnskap om at det norske forsvaret med militæruniformer og parader enda ikke var etablert ville nok årstallet blitt noe nærmere vår tid.

OMSIDER KILDER TIL VANDREHISTORIENE

Enkelte forfattere har tidligere hevdet at beretningen om soldaten, sabelen og ulveflokkene er en vandrehistorie. Men ingen av disse har noen gang lagt fram skriftlige kilder som dokumenterer det. Dette vet jeg har provosert Tømmeraas i betydelig grad. Nå har han – som den første – presentert en oversikt over kildene til dette vandre-sagnet. På samme måte har han sporet opp og systematisert beretninger om mannen med karet på sleden som ble angrepet av en ulveflokk. Denne fortellingen har også ulike forfattere omtalt som en vandrehistorie – uten å ha relevante kilder å referere til. Tømmeraas viser i sin nye bok til hele 37 slike "kar under kar"-historier bare i Norge – med referanser og kart.

VÅPNENE FRA 1685

Sentralt i sagnet om Anders Solli er sabelen, som på grunn av ulveblodet frøs fast i sliren da soldaten for andre gang skulle forsvare seg mot ulvene. Dette våpenet har hengt i Leksvik kirke siden 1964 – etter at det tidligere var oppbevart på Inderøy. I drøyt et halvt hundre år har folk skrevet om og beskuet sabelen i Leksvik. Tømmeraas har i boken beskrevet arbeidet med datering av våpenet, som av ekspertise i både Sverige og Norge har fastslått av sabelen i kirken ble produsert minimum 73 år etter 1612. Denne modellen ble nemlig tilvirket også i lang tid etter 1685. Interessant er det å merke seg at Grandes Solli-vise omtaler måneskinn gjennom "islagt Rude" i fatigstua på Solli julekvelden i 1612. Det var over 140 år før det norske glassverket ble etablert! Blant de mange viktige brikkene som Tømmeraas har fått på plass i sin bok er litteratur om minnesmerker, sagn og dyreliv før 1899 som mangler opplysnin-

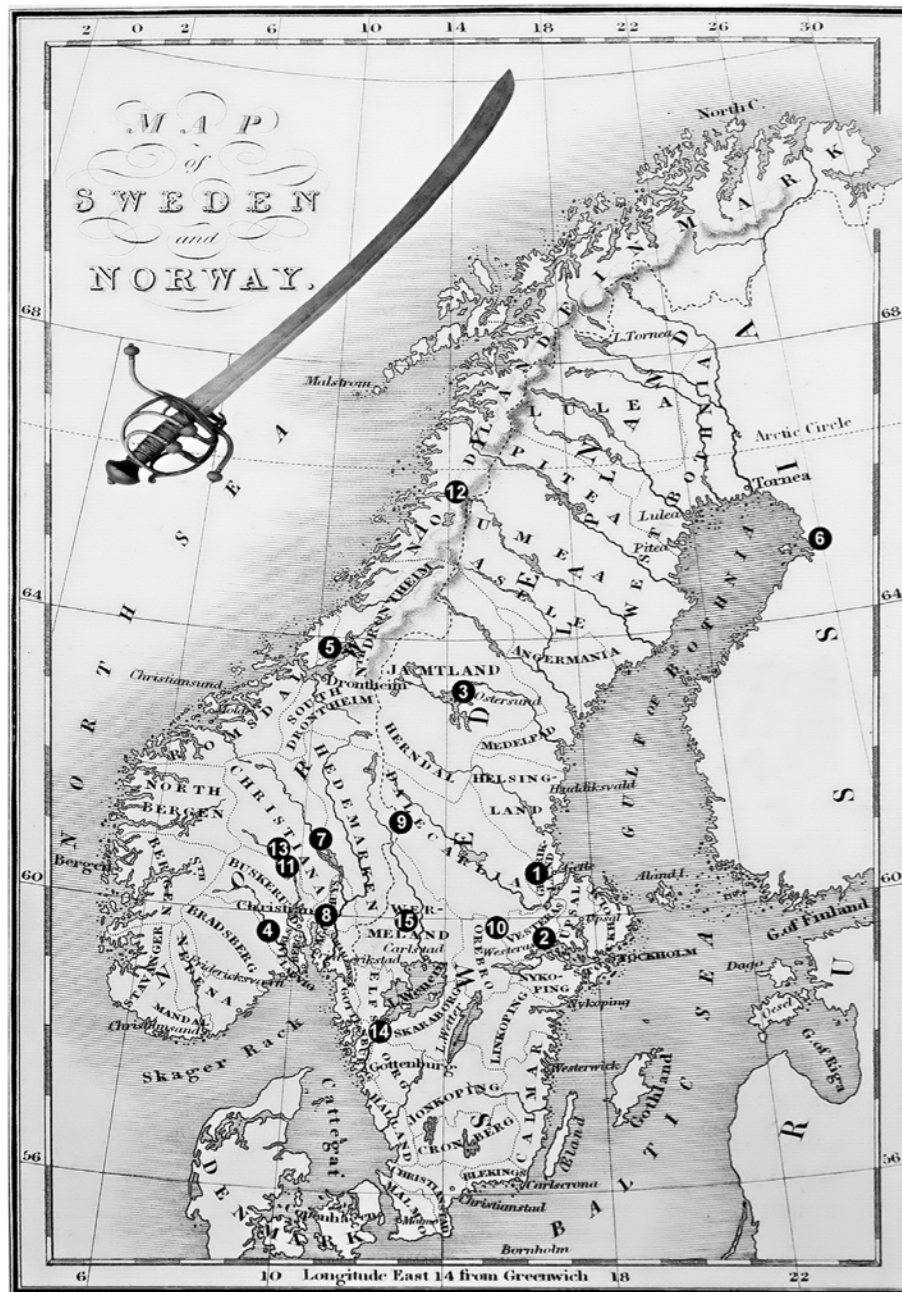
ger om Solli-sagnet – og sammenhengen mellom Grandes vise og trekors på slutten av 1800-tallet.

FOLKEMINNE- OG ROVDYRFORSKERES BEFATNING MED SAGNET

Den siste delen av boken har Tømmeraas viet både folkeminne- og rovdyrforskere som har skrevet om Anders Solli og ulvene. Det er virkelig fascinerende lesestoff. Den største folklorestudien ble gjort av Birgit Hertzberg Johnsen ved Universitetet i Oslo. Hun reiste i 1978 til Leksvik og intervjuet personer med kunnskap om sagnet. Resultatet ble en 40 siders avhandling publisert i tidsskriftet *Norveg* i 1980. Senere ble arbeidet offentliggjort i en bygdebok i Leksvik og på engelsk i internasjonal litteratur. Sistnevnte artikkel er følgelig referert i folklorefaglige publikasjoner på ulike språk. Tømmeraas påpeker haltende resonnement, manglende relevante kilder, slurv og 12 hemmeligholdte Leksvik-informanter knyttet til Johnsens arbeid, som ble et springbrett for senere karriere med doktorgrad og professorstilling på universitetet.

At folkeminneforskere kan publisere nærmest hva som helst og kalle det for vitenskap forbauser ikke. Mer overraskende er det å lese Tømmeraas' oppsummering av norske zoologers befatning med Solli-sagnet. Historien kom inn i *Norges dyreliv* i 1947. Her var den inkludert til og med i 1980-utgaven (*Norges dyr*). Oversikten på s. 124 over personer som har inkludert informasjon om Solli og ulvene i sine forfatterskap inkluderer diverse biologer. En av disse er fagzoologen Kjetil Bevanger, som i 2012 kom med sin bok *Norske rovdyr* (feil boktittel på s. 210 og 211 i *Ulveblod på sabelen*, riktig i litteraturoversikten). Tømmeraas påpeker feilslutninger, u dokumenterte påstander og opplysninger som fantasiprodukt under Solli-omtalen i denne fagboken. En av Bevangers anførsler er at den berømte sabelen befinner seg på Inderøy Bygdemuseum, mens den altså har hengt i Leksvik kirke i 53 år. Det må være pinlig for den tidligere forskningssjefen i NINA å få blottlagt sin slurv og manglende fagkunnskap.

Bevanger var også ansvarlig for den omfattende NINA-oppdragsmeldingen *Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning* som kom i 2002. Tømmeraas påpeker at Kjell Snerter *Ulvehistorier* fra 2000 – en bok med en samling av useriøs biologisk informasjon – har fått en betydningsfull

► Dette er ikke en oversikt over ulvens nærings-spesialisering på uniformerte soldater, men en geografisk lokalisering på s. 51 i Ulveblod på sabelen av 15 ulvedrepte nordiske soldater basert på publiserte beretninger. Leksvik-sagnet er nr. 5 i rekken. Et fellestrekk i denne vandrehistorien er en blodig sabel som frøs fast i sliren og gjorde soldatene forsvarsløse.

plass i NINA-utredningen med hele 25 henvisninger. I denne sammenheng har Tømmeraas valgt å begrense omtalen av denne fagutredningen ved kun å referere til de to redaktørene (Linnell & Bjerke 2002). At oppdragsmeldingen inkluderer to delprosjekter med ulikt faginnhold og i alt 22 forfattere er etter min oppfatning en betydningsfull faktor. Delprosjekt 1 er en sammenfatning av ulvens angrep på mennesker, og hele 18 forskere står bak denne teksten (Linnell mfl. 2002). Det andre delprosjektet er forfattet av fire samfunnsforskere og omhandler hva som påvirker folks frykt for ulv (Bjerke mfl. 2002). Det interessante er at det i Delprosjekt 2 kun er én henvisning til Snertes bok med lokal-

historisk materiale. Den blir nevnt som et eksempel på den industri som har utviklet seg rundt det å framskaffe dokumentasjon på at ulven er farlig for mennesker. I vitenskapsrapporten til de 18 ulvedrepte (Delprosjekt 1) er utrolig nok Snertes historiebok hovedkilden for ulvens angrep på folk i Norge – med hele 24 kildehenvisninger. Anders Solli og Leksvik er nevnt flere steder i Delprosjekt 1. En av kildene er Steen, A. (1973). Leksvik bygdebok. Tømmeraas poengterer at denne boken aldri har eksistert! NINA-utredningen fra 2002 inneholder også andre merkelige og betenkelige opplysninger og er dessuten sterkt preget av skrivefeil.

NY FORSTÅELSE

I Leksvik har minnesmerket vært en turistattraksjon i lang tid, og mange er de som har tatt turen til Korsen for bl.a. fotografering. Bautaen er eksempelvis omtalt i NAF Veibok. I ulike sammenhenger har kommunen markedsført seg gjennom historien om soldaten, sabelen og ulvene. Sagnet om Anders Solli har imidlertid gjennom tre århundrer vært et av de viktigste bidragene for å bringe ulven i et uheldig lys i befolkningen. Mye av fordømmene og hatet mot arten fram til vår tid skyldes følgelig soldathistoriene. Tømmeraas har gjennom sitt 12 år lange arbeid med disse beretningene plukket en rekke oppfatninger fullstendig fra hverandre. Med utgivelsen av *Ulveblod*

For 16 år siden var Per Johan Tømmeraas allerede godt i gang med skrivearbeidet om Anders Solli og ulvene. Under et besøk i Leksvik den 7. august 2001 ble soldatminnesmerket på Korsen avlagt et besøk og bokanmelderen (høyre) fikk orientering om sagnet og det pågående bokprosjektet. Foto: Viggo Ree.

på sabelen har omsider tiden kommet da disse forestillingene er blitt brakt inn i et nytt perspektiv. Det er fengslende å tenke på alle de som gjennom tiår etter tiår har engasjert seg og skrevet om ulvene og soldaten i Leksvik i 1612. Hadde bare én av disse forfatterne eksempelvis tatt seg bryet med å undersøke når den norske hærordningen ble etablert ville historien kommet i et helt annet lys.

Ulveblod på sabelen er på 231 sider og inkluderer en rekke bemerkelsesverdige og flotte illustrasjoner – hele 229 i tallet. Disse er behandlet på meget profesjonelt vis av Jan A. Sand. De fleste sentrale personer som er

omtalt i boken er avbildet. Det må ha vært lagt ned et utrolig omfattende arbeid for å spore opp og få mange av disse gamle bildene på plass. Jeg har fulgt beskjeftigelsen med dette bokprosjektet siden starten, og av og til bidratt med enkelte opplysninger. Noen vil kanskje hevde at jeg av den grunn ikke burde skrive en anmeldelse. Min interesse for temaet kvalifiserer vel til en mer innsiktsfull omtale enn om jeg hadde hatt et begrenset engasjement i denne sammenheng.

Lansering av *Ulveblod på sabelen* fant sted i Leksvik den 24. oktober. Da møtte journalister og fotografer fra pressen opp i

kirken for å beskue den berømte sabelen, og senere ble bautaen på Korsen besøkt. Det hele ble avsluttet med bokgjennomgang, spørsmålsrunde og servering av kaffe og kaker hjemme hos forfatteren.

Tømmeraas har gitt ut sin praktbok på eget forlag. Den koster kr. 500 pluss forsendelse – og kan bestilles hos forfatteren i Tronstadhåggåvegen 7, 7120 Leksvik, via telefonnummer 74858092 / 98445555 eller e-post per.j.tommerraas@gmail.com.

OMTALTE KILDER

Bjerke, T., Røskaft, E., Skogen, K. & Torgersen, S. 2002. Delprosjekt 2: Hva påvirker folks frykt for ulven? S. 75-110 i: Linnell, J. D. C. & Bjerke, T. (red.) 2002. Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning. *NINA Oppdragsmelding 722*: 1-110.

Linnell, J. D. C., Andersen, R., Anderson, Z., Balčiauskas, L., Blanco, J. C., Boitani, L., Brainerd, S., Breitenmoser, U., Kojola, I., Liberg, O., Løe, J., Okarma, H., Pedersen, H. C., Promberger, C., Sand, H., Solberg, E. J., Valdmann, H. & Wabakken, P. 2002. Delprosjekt 1. Frykten for ulv: Et sammenfatning av ulvens angrep på mennesker. S. 11-60 + Appendiks 1-5 s. 61-74 i: Linnell, J. D. C. & Bjerke, T. (red.) 2002. Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning. *NINA Oppdragsmelding 722*: 1-110.

Linnell, J. D. C. & Bjerke, T. (red.) 2002. Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning. *NINA Oppdragsmelding 722*: 1-110.

►
Det utrolig godt bevarte bjørnekraniet.
Legg merke til den manglende venstre
hjørnetanna i overkjeven.
Foto: Paul Granberg.

EN GAUPEJAKT MED UVANLIG RESULTAT

AV PAUL GRANBERG OG FINN AUDUN GRØNDAHL

I løpet av den første uka av april i 1962 foregikk det en gaupejakt i Ytre Rendal kommune i Hedmark, som gav et noe uventet resultat. På denne tiden hadde gaupa vært nærmest fraværende i områdets fauna i lang tid, men på slutten av 1950-årene og begynnelsen av 1960-årene begynte det igjen å vise seg ett og annet eksemplar av arten i disse trakter. "Jakt etter ulv, jerv og gaupe er fri for alle norske borgere. Denne rett er likevel betinget av at det er grunn til å anta at slike dyr oppholder seg i trakten" var ordlyden i § 22 i jaktloven av 1952, som da var gjeldende. Det var derfor en fullt ut lovlig jakt som foregikk.

Paul Sundet kunne med en gang bekrefte at det var denne bjørneskallen han fant 55 år tidligere, da han i mars 2017 fikk se den igjen. Han husket svært godt gaupejakta og kunne gi en detaljert beskrivelse av hvordan det hele foregikk. Foto: Paul Granberg.

Kort fortalt ble det lokalisert spor etter ei gaupe som gikk inn i et svært urete og ulendt terreng på østsiden av Storsjøen. Et jaktlag på fire mann dro ut og en av jegerne fikk se gaupa ligge på en stor, flat stein. Han skjøt og gaupa "trillet" ned fra steinen. Da jegerne kom frem, viste det seg at dyret hadde etterlatt seg blod og hår på snøen, men hadde krøpet inn i et trangt hull under steinen. Litt til siden var det også et hull hvor en av jegerne krøp inn for om mulig å få tak i dyret. Det viste seg å være inngangen til ei grotte. I halvmørket fikk han lokalisert gaupa, som fortsatt var i live. Den lå på ei hylle i en trang gang, utenfor hans rekkevidde. Men på gulvet i grotta oppdaget han en bjørneskalle som lå på ei seng av kvist, mose og løv. Materialet i senga ble som mjøl idet han tok i det. Hva gaupa angår så ble den vokter på et par døgn, før man fikk hentet den ut.

Men hva med bjørnekraniet? Det hører med til historien at funnet ble gjort i utkanten av det som den gangen var et meget stort og lite beferdet område, uten bilveger av betydning og med milevide

fjell- og skogvidder til langt inn i Sverige. Det ble felt en bjørn i 1908 i det aktuelle område. Etter dette var bjørnen i folks bevissthet utryddet, frem til det igjen viste seg enkelte streifere på 1940-tallet. En og annen observasjon i årene før, som kunne tyde på at det fortsatt fantes bjørn i området, ble ikke tatt på alvor. "Det har æiler vøri bjønntomt inni her", hevdet enkelte av de gamle jegerne – og kanskje med en viss riktighet. Med den viten vi har i dag om dyrets vandringskapasitet og situasjonen på svensk side av grensen i dette tidsrommet, kan man ikke helt se bort fra enkelte streif og at de mest troverdige observasjonene kunne medføre riktighet. Kraniet som ble funnet bar preg av å ha ligget noe tid og spekulasjoner om at dette var bevis for at bjørnen aldri var utryddet fra området, har vært fremme.

Vi fattet interesse for saken i forbindelse med innsamling av eldre bjørnemateriale fra Sør-Norge for gjennomføring av genetiske og trofiske studier. Første problemet var å finne ut om kraniet fortsatt eksisterte og hvor det befant seg. Flere navn verserte

”

Til vår overraskelse viste det seg at kraniet var 2500–2730 år gammelt.

Parti fra underkanten av det ulendte landskapet hvor gaupejakta foregikk i 1962. Foto: Paul Granberg.

I denne bratte og ulendte lia må bjørnen ha dødd under vintersøvn for over 2500 år siden. Foto: Paul Granberg.

omkring jakten og hvem som faktisk fant kraniet. Rett mann viste seg å være den nå 93 år gamle rendølen Paul Sundet. Han hadde imidlertid gitt bort kraniet til en jaktkamerat som bodde utenbygds og som nå var død. En av hans sønner hadde overtatt barndomshjemmet. Ved å kontakte sønnen kunne han bekrefte at han hadde en gammel bjørneskalle etter sin far, men var ikke helt klar over hvor den kom fra. Paul Sundet hadde på forhånd fortalt at han hadde hatt skallen liggende på ei hylle i vedskjulet. En natt hadde den ramlet ned slik at venstre hjørnetann i overkjeven var slått ut. Denne tanna hadde forsvunnet. Det viste seg å stemme at venstre hjørnetann manglet, slik Sundet hadde beskrevet.

Neste spørsmål var hvor gammelt kraniet var. Det ble derfor tatt ut prøver, og i samarbeid med Universitetsmuseet i Bergen ble disse sendt til Uppsala universitet i Sverige for radiokarbondatering (14C).

Til vår overraskelse viste det seg at kraniet var 2500–2730 år gammelt. Det er for så vidt ingen sensasjon. I lignende grotter er det funnet rester av bjørn som er betydelig eldre. Vi kan imidlertid fastslå at funnet ikke beviser noe som helst om bjørneforekomster i dette området gjennom den første halvpart av 1900-tallet.

Da denne bjørnen levde må vi regne med at Østerdalen var temmelig tynt befolket. Redskaper av jern var enda ikke kommet i bruk på disse kanter og gjenstander av bronse var neppe hver manns eiendom. I 1962 var det altså en jeger med moderne skytevåpen som krabbet inn under en stein for å hente ei skadeskutt gaupe, men kom ut igjen med en bjørneskalle fra minst 500 år før sønn av "Vår Herre" vandret omkring på jorda. Da satt skinnkledd østerdøler ved leirbålet og knuste margbein med sine steinredskaper!

MÅRFELLER – ET TILBAKEVENDENDE PROBLEM?

AV GEIR SJØLI

MANGE MÅRFELLER OBSERVERT I SKOGEN

Høsten 2017 ble jeg kontaktet av turgåere som var rystet over alle fellene de hadde sett i løpet av sommeren. I et område var det bare noen hundre meter mellom disse innretningene. Dette er i Nes kommune, helt nord i Akershus. Det meldes også om mange feller andre steder på Østlandet.

ULOVLIGE FELLER

Noen mårfeller var rigget med åte, andre var ikke aktivert. Felles for alle var at de ikke var merket med navn og telefonnummer, slik loven krever. I ett tilfelle ble grunneier kontaktet, men tillatelse var ikke gitt.

BELASTNING FOR BESTANDEN

Hvor mange feller tåler mårbestanden før den forsvinner, i hvert fall lokalt? Måren reproducerer sakte og bruker store områder. Det er derfor lett å overvurdere bestanden.

I 1930 var arten nærmest utryddet i vårt land på grunn av høye skinnpriser. I dag er noen hundrelapper alt man får, så det er vel en del av det enkelte liker å kalle viltstellet. Altså en del av tilretteleggingen med framelsking av arter som kan spises – på bekostning av velfungerende økosystemer med naturlige forekomster av alle viltformer. Det kan for øvrig fremstå som om en del av denne virksomheten nå har som mål å samle utstoppingsobjekter, for det vil være utfordrende å rettfærdiggjøre bruken av pels i dag.

Det må utvises varsomhet i beskatningen, slik at dette flotte dyret kan eksistere i livskraftige bestander.

PÅVIRKER ARTSMANGFOLDET

Jeg er kjent med at også andre dyr går i mårfeller. En mårfanger fortalte meg at han hadde fått ei snømus i fella. Bøylen hadde slått over bakkroppen, og vi kan tenke oss hvilke lidelser dyret må ha gjennomgått.

Når vi vet at mer enn 50 % av verdens dyr gjennom de siste 40 år er blitt borte på grunn av overdreven jakt og ta p av leveområder, burde vi slippe å finne dyrefeller i skogen. Vi kan ta til oss Mikkjel Fønhus' forord til romanen Tredalsmåren:

«Til alle dem som prøver å verge våre vergeløse rovdyr og rovfugl, nådeløst forfulgt og mishandlet, men satt der i skogs og fjellmarkene av Skaperen, fordi de har sin nyttige gjerning å gjøre.»

Foto: Pål Martin Grønlien

VANDREFALK

Den 8. september ble en vandrefalkhunn funnet i Fenstad, vest i Nes kommune. Vår veterinærkontakt undersøkte fuglen og kunne konstatere brudd i høyre håndledd, trolig etter kollisjon med en kabel. En slik skade kan ikke vi behandle, så falken ble fraktet til Helge Grønlien på Fåberg som har lang erfaring og stor kompetanse med skadde rovfugler. Han har i alle år samarbeidet med Lillehammer Dyreklinikk som har opparbeidet spesialkompetanse i behandling av rovfugler.

Helge Grønlien mottok vandrefalken den 12. september på kveldstid. Han konstaterte at Carpometacarpus (den første knokkelen utenfor håndleddet) var veldig hoven og på framsida av vingen var det et lite sår. Håndsvingfjær nr. 5 (tellet fra utsiden) lå ikke riktig mot håndsvingfjær nr. 6 ved at innfan på nr. 5 lå ovenpå nr. 6. Røntgenbilde fra 14. september viste brudd ca. 2/3 ute på denne knokkelen hvor begge beinene var brukket. I tillegg var bruddstedene noe oppsplintret. Kollisjon med ledning gir høyenergibrudd. I dette området på vingen er det også lite bløtdeler som kan dempe trykket ved kollisjonen.

Faglitteraturen beskriver brudd i denne knokkelen som vanskelig og fiksering med stålpinner m.m. som utfordrende. Av den grunn ble konservativ behandling valgt. I dette tilfellet vil det si at vingen skulle tapes. Håndsvingfjærene ble lagt riktig i forhold til hverandre og vingen tapet i åttetall rundt overarmen. Tapen ble byttet og forsterket

flere ganger underveis. Vandrefalken med sitt kraftige nebb ga opp håpet om å få nebbet av seg tapen da denne ble beskyttet med sølvtape/gaffatape. Håndleddet ble noe stivere etter hvert som tiden gikk. Litt forsiktig fysioterapi ble derfor utført de gangene tapen ble byttet og vingen kontrollert. De fleste bruddskadene på fugl heles i løpet av tre uker. Vandrefalken ble også behandlet med antibiotika i fire dager.

Den 5. oktober ble tapen tatt av. Bruddet virket stabilt. Fuglen fikk være mest mulig i ro de første dagene for at bruddet skulle forsterke seg ytterligere. Noen fjær hadde blitt litt bøyd i forbindelse med tapingen av vingen. Dette rettet seg delvis selv. Det samme skjedde med håndleddet, som ikke ble så stivt som forventet. I løpet av noen dager begynte den å få luft under vingene og ble omplassert fra innendørs treningsrom til hubroburet som er litt større. Her ble imidlertid kollisjonene med nettingen så vidt kraftige at det mest tilrådelige var å plassere den tilbake til innendørs rom hvor veggene er glatte og uten utsikter til det fri. Flygeferdigheten ble dokumentert til å være overraskende god med blant annet rask aksellerasjon, bratt stigning og flyging opp mot taket hvor den hang etter klørne. Litt finjustering på krumming og bøyning av fjær ble gjort med varmebehandling.

I påvente av kode- og fargering for vandrefalk slippes ventelig vandrefalken i løpet av uke 42 i et område med mange fjellvegger hvor det jevnlig ses artsfrender.

ROVFUGLMOTTAKET

AV GEIR SJØLI

Seks fugler har så langt i år, den 4. oktober, fått behandling på Foreningen Våre Rovdyrs rovfuglmottak i Skogbygda i Nes i Akershus. Mottaket driftes av familien Sjøli/Grenaker, med økonomisk støtte fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

KATTUGLE

En hannfugl hadde flydd ned i ei murpipe i Skogbygda den 1. juni. Den satt den fast like innenfor feieluka, så det var lett å få den ut. Siden fuglen hadde vært fanget bare et døgn tenkte vi at den kunne slippes ut med en gang. Etter en kort flyetur satte den seg på et jorde hvor den straks ble angrepet av en flokk skjærer. Uglå lot seg fange igjen og tilbrakte et par dager hos oss. Da var den utvilt og ble sluppet ut om natten.

VEPSEVÅK 1

For første gang fikk vi inn en vepsevåk. Fuglen ble funnet i Rælingen 17. juli. Det var en voksen hunn, svak og utmagret, men fuglen hadde heldigvis ingen brudd. Vepsevåken ville absolutt ikke spise selv, så den måtte tvangsføres i to uker. Da hadde den fått tilbake normalvekta, og kunne slippes på funnstedet.

HØNSEHAUK

Den 20. august fikk vi inn en ung hunnfugl fra Nittedal. Den veide bare 800 gram, som er ca. halvparten av normalvekta. Hønsehauken hadde slått ei høne som ruslet på et gårdstun. Problemet for hauken var at den var for svak til å lette med høna, og den klarte heller ikke å ete av byttet. Dette innebar at hønseeieren tok hånd om fuglen, kontaktet veterinær og lokale fuglekjennere fraktet hauken til Skogbygda. Følgelig var det altså hønseeieren som berget hønsehauken. Det var nok ikke alle som ville reagert på denne måten, og det er grunn til å berømme hønseeieren. Etter 10 dager hadde den spist seg opp til normalvekt og kunne slippes på funnstedet.

VEPSEVÅK 2

I Skogbygda ble det funnet en vepsevåk i en veikant den 1. september. Det viste seg å være en ungfugl. Vingemålet var på 35,5 cm, noe som tilsier en hann. Fuglen var svak, og hadde en utposning på brystet, men heldigvis ingen brudd. Etter å ha tvangsført vepsevåken med eggeplomme og kylling et par dager, spiste den selv. Hevelsen på brystet forsvant også etter få dager. Våker og vepsevåker er generelt roligere enn hauker og falker. Etter noen dager tok vepsevåken mat fra hånden og kunne sitte på skulderen. Det var en spesiell opplevelse å la den store rovfuglen sitte på nakne hända uten å gjøre skade, noe den lett ville ha klart med de skarpe klørne. Etter to uker kunne den slippes ut. Vepsevåken satt lenge på rekkverket før den lettet og fløy mot skogen.

MUSVÅK

Den 1. oktober fikk vi inn den sjettede fuglen for i år. En musvåkhunn hadde flydd i et vindu på Kongsvinger. Den hadde et stygt sår i brystet og ble behandlet med antibiotika. Dessverre viste det seg at såret ikke ville gro ordentlig, da det var en åpning helt inn i kråsen. I samråd med veterinær Karin Irene Olsen ble fuglen avlivet. Finneren ønsker å få den tilbake for å få den stoppet ut. Det kan skje dersom landets naturvitenskapelige museer ikke ønsker å innlemme den i samlingene. *En stor takk til veterinær Karin Irene Olsen, som alltid stiller opp for oss uten noen form for betaling. Det er en uvurderlig hjelp for oss!*

Julegave til rovdyprene

Ønsker du å bidra til vårt arbeid for rovdyprene i norsk natur, kan du enkelt gå inn på fvr.no/gibidrag

Norge har bestemt at vi kun skal ha tre ynglinger av ulv i Norge. Du har også muligheten til å gi gave til vårt ulvefond som går til vårt arbeid med den kritisk truede arten på fvr.no/ulvefondet.

Gaver mellom 500 og 12.000 er fradragsberettiget.

Gi ditt bidrag til Foreningen Våre Rovdyr i dag!

UTLEIE AV HAUGEN

Foreningens egen fritidsbolig i Julussdalen leies ut. Huset ligger perfekt til for friluftsliv og store naturopplevelser!

Sted: Haugen gård, ca. 40 min fra Elverum.

Fasiliteter: Strøm, innlagt vann, bad, kjøkken, 8 overnattingsplasser.

Pris: 200 kr pr. natt pr. person, 500 kr. pr. natt for 3 eller flere.

Send mail til [ii@fvr](mailto:ii@fvr.no) for å avtale leie, for nærmere beskrivelse av ankomst og avtale om henting av nøkkel.

DUGNAD PÅ HAUGEN

I juli og september 2017 var flere samlet til dugnad på foreningens fritidsbolig Haugen i Julussdalen. Huset ble vasket og malt i en mørkere brun-sort farge, som passer bedre til naturen omkring. Det ble ryddet og annet forefallende arbeid ble gjennomført. Så nå er Haugen klar for nye besøk og vårt møtested for sporingsturer er vedlikeholdt! Takk til alle som bidro i arbeidet.

Det ble servert middag til alle etter det gode arbeidet. Foto: Lennart Fløseth

Flere stiger måtte til for å male mest mulig effektivt. Foto: Lennart Fløseth

FORENINGEN VÅRE ROVDYR

Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Web: www.fvr.no

FVR@FVR.NO

STYRELEDER

Lennart Fløseth
lf@fvr.no

STYREMEDLEM OG KASSERER

Morten Ree
mr@fvr.no

STYREMEDLEMMER

Erling Mømb
em@fvr.no

Christin Valsjø
cv@fvr.no

Rune Karlsen
rk@fvr.no

Tor Arild Esperås
te@fvr.no

VARAREPRESENTANTER

Toril Andresen
ta@fvr.no

Björg Eva Öhlin
bo@fvr.no

Tom Olav Trydal
tt@fvr.no

Anders Enberget

INFORMASJONSKONSULENT

Viggo Ree
vr@fvr.no

DRIFTSKONSULENT

Geir Sjøli
gs@fvr.no

FAGKONSULENT

Arne Flor
af@fvr.no

DAGLIG LEDER

Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

RÅDGIVER

Berit Lind
bl@fvr.no

FORENINGENS FORMÅL

- arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdyrenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

BIDRAG TIL FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 16.800 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiron. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

KONTINGENTSATSER

Seniormedlem	min. kr. 250,-
Seniormedlem + familiemedlem(mer).....	min. kr. 300,-
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr. 100,-
Bedriftsmedlem	min. kr. 1000,-

Medlemskap inkluderer alle årlige utgitte hefter av *Våre Rovdyr*.

Kun abonnement på *Våre Rovdyr* kr. 250,-
Kontonr. 2800 11 12149

Member/subscription abroad: NOK 300,-

Sparebanken Sor, Arendal, Norway

SWIFT/BIC-code: SPSONO22

IBAN number: NO8728001112149

ULVEFONDET

Kontonr. 2800 10 08317

Ulvefondet støtter forskning, inforbeid og prosjekter for å redde ulven i Norge. Gi ditt bidrag til Ulvefondet i dag!

Perleugle av Karin Irene Olsen